NATIONALBIBLIOTHEK
IN WIEN
199750-B
Neu-

Digitized by Google

Digitized by Google

8° 5383.

DUJAM MIKAČIĆ.

NEKI RAČUNI O SPLITSKOJ OPĆINI

Preštampano iz **„JEDINSTVA“.**

U SPLITU
Štamparija A. Zannoni-a (St. Bulat)
1896.

2590/1896

Digitized by Google

Digitized by Google

DUJAM MIKAČIĆ

NEKI RAČUNI O SPLITSKOJ OPĆINI

Preštampano iz „JEDINSTVA“.

ÖNB
+Z330373405

U SPLITU
Štamparija A. Zannoni-a (St. Bulat)
1896.

199750-B

Digitized by Google

Digitized by Google

I.

Mnogo se je do sada pisalo i raspravljalo o raznim razdobljima upravljanja ekonomijom splitske općine; uz male iznimke, što je god, osobito po novinama, raskuhano ob ovomu sirovom pitanju, može se reći da je izneseno stranačkim smjerom: neka se iskreše živa vatra medju dvije različite uprave, onom, naime, koja se je, radeć za talijanska načela, krstila *autonomaškom*, i drugom, koja se, tražeć naslona u hrvatskom pučanstvu, općenito nazivlje *narodnjačkom*.

Raspredanje takovih dugih financijsko-političkih niti obično započinje od 17. rujna 1865., to jest od dana, kada je dr. Ante Bajamonti, izabran na temelju novoga općinskoga reda, zasio splitsku načelničku stolicu, uz prisjednike Dra. Jurja Giovannizio, Dru. Josu Radmana, Dra. Agustina Cindro, Dra. Ivana Lovra degli Alberti, Dra. Matu Lalića i Petra pl. Tartaglia. Glavnu su riječ tada imali autonomaši, pak se uprava od onoga dana i pripisala *autonomaškoj eri*, koja je potrajala, uvijek pod načelništvom Dra. Bajamonta, a sušljednim izmjenjivanjem prisjednika, — sve do 4. studenoga 1880. Ovoga je dana, uslijed raspusta općinskoga zastupstva, preuzeo općinsku upravu c. k. politički povjerenik Aleksandar Nallini; za njim je nadošao drugi vladin povjerenik Emil Ragazzini, dok nije, poslije novih izbora, dne 9. studenoga 1882. nastupila *narodna* uprava. Od ovoga se dana broji *narodnjačka* era, koja sveudilj traje, a ne će se, po svoj prilici, tako brzo ni promijeniti, van da je se počne nazivati pravim imenom, narodnim imenom bijeloga Splita i pitome mu okolice: *hrvatskim* imenom. Suvišno je da ovdje ističem tri načelnika i razne prisjednike ove druge ere; jedno, svakomu su i tako pred očima, a drugo, njihovim će se imenima nadovezati trajan slijed budućih općinskih uprava u Splitu, koje će svedj pokazivati na svoj postanak.

*

Digitized by Google

Autonomaška je era, u ovomu upravnomu pogledu, ispunila svojih 15 godina, 1 mjesec i 18 dana; *narodnjačkoj* teče četrnaesta godina.

Da kažem povod ovomu pisanju.

Na 12. rujna 1896. općinska je uprava iznijela u općinsko vijeće prijedlog, da se sklopi zajam od f. 600.000 za uredjenje visećih općinskih pasiva i za izvedenje nekih radnja javne koristi. Autonomaška, sada italijanska stranka, u svomu organu „Il Dalmata“ oborila se je na taj prijedlog, a da svoje tvrdnje dokaže, iskresala je svu silu gore navedene žive vatre razbijajuć *narodnjačku* na blage uspomene *autonomaškoj* općinskoj upravi. Za „*Dalmatu*“ je autonomaška uprava značila *štednju* i *napredak*, a narodnjačka uprava nije drugo nego *nazadak* i *propast*.

Da potkrijepi svoje razloženje, „*Dalmata*“ iznosi brojke, tvrde brojke o škrtosti svojih ljudi, a o rasipnosti onih, koji od 9. studenoga 1882. zatiru splitsku općinu. I ako „*Dalmata*“ nije još objavio skrajnu propast, u koju bi petnaest godina rasipanja, na stotine hiljada fiorina godimice, bilo dovelo splitsku općinu, za koju Bajamonti i družina nijesu znali u što potrošiti veće od fiorina 55.214:69 na godinu osrednje, — ipak, pred brojkama što ih navodi, mora da se svaki pravedan čovjek zaustavi i posumnja, nema li možda „*Dalmata*“ pravo, kada ističe, da bi Dr. Bajamonti, koji u petnaest godina svoje uprave nije skoro ništa podigao općinske troškove, bio znao održati općinske predračune na f. 100.000, a najviše f. 120.000.

Kada bi stvari stale, kako ih „*Dalmata*“ prodaje, kada bi se pouzdano mogli nasloniti na brojeve, što ih on svojom neoborivom tvrdjavom podiže, — valja priznati istinu, dobar mu se dio razloga ne bi smio zanijekati. A kako da se i posumnja u istinitost brojaka, kojima se čisto i bistro kaže: Bajamontova je uprava, na primjer, prve godine svoje uprave (1866) potrošila fior. 61481:42, a zadnje (1880) fior. 62649:43 ? Ta radi se o javnoj upravi, a računi su na općini, pa ih se može u svako doba usporediti i vidjeti odgovaraju li općinskim knjigama i zaključcima blagajničkoga poslovanja.

Tako su po svoj prilici, bona fide, mislili i oni, koji su, kano čisti dokumenat, one brojke u „*Dalmati*“ štampali; tako sam morao misliti i ja, dok se nijesam potrudio da otresem prašinu sa starih zaboravljenih knjižurina i da, cifru po cifru, prisagradim gotovo djelo „*Dalmatovih*“ graditelja.

Digitized by Google

Stalo me je nešto muke, ali ne udi, kada mi ista daje pravo, da odbacim stranačko perje, a da izadjem na srijedu istinskom golotinjom, o kojoj se svako može uvjeriti, samo ako hoće. Za to sam uvijek na biljezi

Žao mi je za „*Dalmatu*" i njegove pisce, ali se uspjeh moga istraživanja ne slaže ni u čemu s njihovim tvrdnjama; knjige, prave knjige i pravi računi, govore drukčije.

Zaključak čistih i samih brojeva, bez ikakova dodatka stranačkoga žalca ili osobna shvaćanja, daje ove ispatke:

a) autonomaška je uprava *barem* podvostručila *redovite* troškove splitske općine u nešto preko 15 godina svoga vladanja;
b) autonomaška je uprava u to svoje doba podigla općinske prireze na izravne za odlomak Split od 15 do 88%, a na neizravne od 100 do 150 i do 200%; za ostale pak odlomke od 22—47 na 80—150%;
c) autonomaška je uprava ostavila u našljedstvo ogroman dug, kojega pošljedice splitska općina i danas osjeća, a koji, uslijed ondašnjih upravnih zamršaja, još nije u cijelosti ni obist'njen;
č) narodnjačka općinska uprava u četrnaest godina nije ništa povisila, već je uzdržala redovite troškove splitske općine barem u granicama rashoda, do kojih je bila doprla autonomaška uprava;
ć) narodnjačka općinska uprava nije podigla prirez na izravne za odlomak Split nego od 88 do 100%, a za druge su odlomke ostali po prilici jednaki postoci; na neizravne nije udarala izmjenice nego 100—150% prama 150—200% autonomaške uprave;
d) narodnjačka općinska uprava učinila je doista dugova, ali su svi ti dugovi bili uloženi ili na podmiru starih dugova autonomaške uprave, ili za radnje javne koristi, osim znatnih iznosa, koji su iz redovitih sredstava u ovu svrhu bili potrošeni.

I to ću sve dokazati.

II.

Prihvaćam ispravljajuć jednu krupnu štamparsku pogrješku.

U prvom je članku naštampano, da je autonomaška uprava barem *podvostručila* redovite troškove splitske općine u nešto

Digitized by Google

preko 15 godina svoga vladanja. Mješte *podvostručila* imalo je biti *potrostručila*, jer je autonomaška uprava doisto barem potrostručila troškove, u svojih 15 godina štednje i čuvanja općinskih interesa.

Ali, „*Dalmata*“ tvrdi, da je prve godine autonomaške uprave, kako on kaže 1866, bilo ukupno fior. 61481:42, a zadnje, to jest 1880, fior. 62649:43 potroška, gdje je dakle potrostručenje ?

Evo ga, na dlanu.

Kako sam u prvomu članku spomenuo, autonomaška općinska uprava nije došla na općinu godine 1866, nego 1865 (17 rujna), a ipak „*Dalmata*“ započinje svoje račune od god. 1866. Valja da je tu nekakav razlog.

Nije zaista autonomaška uprava ono nekoliko mjeseci 1865 bila sama sebi na odmet, da se preko njih mukom prelazi, već je sve vrijeme od 17 rujna 1865 u „*Dalmatovim*“ računima pribrojeno upravnoj godini 1866, i tako je za ovu godinu skrojen trošak od for. 61481:42, koji dakako, usporedjen sa iskazanim rashodom godine 1880 ne daje razlike nego f. 1168:01. I time, po „Dalmatovim“ računima, autonomaška općinska uprava u preko 15 godina ne bi bila ništa više od toga neznatnoga iznosa podigla općinske izdatke. To bi bio uzor upravljanja, da mu stubokom ne stoje protiv slijedeći nepobitni fakti.

I. Autonomaška općinska uprava nije stupila na općinu godine 1866, da li 1865.

II. Ukupni trošak g. 1865, toli za vrijeme do 17 rujna, koli od toga dana do svršetka godine, ne iznosi ni novčića preko for. 28851:76.

I inače, po samim „*Dalmatovim*“ računima, kada ih se nešto pozornije promotri, proizlazi, da su autonomaši zatekli godišnje račune splitske općine na kakovih trideset, a ne šezdeset hiljada fiorina, jer već druga godina autonomaškoga upravljanja po „*Dalmati*“, naime 1867, ne nosi nego f. 35176:55. Troškovi su odmah druge godine pali mal ne na polovicu, a ja držim da se ni „*Dalmata*“ ne će usuditi da ustvrdi, kako to sniženje predstavlja veliku prištednju njegovih ljudi. Ne može predstavljati prištednju, jer se i prihodi te godine vrte oko iste brojke, po samomu „*Datmati*“ for. 37828:52, a javni nameti nijesu ni za dlaku bili oblakšani.

Digitized by Google

Mjesto lijepih misli o prištednji, imade dokaza o nekakovim drugim ne baš štedljivim nakanama, kojim je autonomaška uprava, pod načelnikom Bajamontom, zaposjela općinu. Prvi predračun, što ga je ta uprava sastavila, istina za vrijeme od 18 rujna 1865 do svršetka 1866, skočio je u jedan put na ogromnu svotu od fior. 264835:96; u prvomu je predračunu predvidjen zajam od preko dvje sta hiljada fiorina; u prvomu su predračunu razni *vanredni* troškovi od kakove dvije hiljade fiorina dignuti mahom na fior. 24551:07 itd. itd. itd.

Eto, kakovim su ekonomijskim namjerama došli na općinu uzori onih, koji se preko trideset godina poslije zgražaju pred preventivima ispod dvje sta hiljada; kažem *ispod* dvje sta hiljada, jer mimoilazeć sve ostalo, u predračunu za godinu 1897 samih privremenih stavaka, koje za redovitost računanja treba uvrstiti, ali faktično ne predstavljaju ni troška ni prihoda za općinu, kano što su manjci i višci pojedinih odlomaka, pribrojeno je preko f. 12.000.

Kada se predloženi predračun od 206640 za godinu 1897 ogoli od takovih prividnih i drugih nametnutih ili zbog čistijeg računanja umetnutih stavaka, ukupni iznos, kako ću to dokazati, dolazi na polovicu, pa ipak za „*Dalmatu*“ i njegove ljude takav predračun predstavlja *propast*, a onaj *Bajamontov* od f. 264835:96 god. 1866 bijaše *početak spasa, napretka i štednje!*

Povero Bajamonti. Riposa in pace! Il tempo, il grande giustiziere, ti ha vendicato! Taj zaključni usklik „*Dalmate*“, poslije nego je svoje ogorčenje iskalio na sadanju upravu, koja *non amministra, ma spreca, sperpera, dilapida, distrugge, conduce il comune, in poche parole, direttamente a rovina....* opetujem, taj zaključni „*Dalmatov*“ usklik ozvanja mi ušima, kada se sjetim, da vrijeme nije htjelo osvetiti dra. Bajamonta, već da mu se je osvetilo odmah u početku njegova spasavajućega upravljanja.

I evo kako.

I ne proniknuvši još dobro u općinske odnošaje, koji su inače s ekonomijskoga gledišta bili odveć povoljni kada je zasio na načelničku stolicu Dr. Bajamonti, ovaj, za koga *Dalmata* kaže: „*se lo si fosse lasciato al suo posto, egli avrebbe ben altrimenti mutato l' aspetto della sua città nativa; e quest' è certo, senza far salire ad una cifra così spaventosa il civico bilancio*“,

Digitized by Google

— Dr. Bajamonti, koji bi se godine 1897 bio zaustavio na 100.000 ili najveće 120.000 fiorina ukupnoga troška, u prvomu svomu predračunu predlaže fior. 264.835:96 i pušta da mu se vrijeme neodvlačno osveti, da otkrije na koje se je krivo stanovište postavio, kada nije imao otkle da zaključi dotičnu upravnu perijodu sa većim rashodom od fior. 61.400:92 ½, unatoč tomu, što je prikupljao novac sa sviju strana; unatoč tomu, što je tražio zajmove pod koju mu drago cijenu, tako da je samo za „*spese per debiti comunali*“ potrošio fior. 8827:37, a postigao „*mutui introitati*“ fior. 7450; unatoč tomu što je unišlo u općinsku blagajnicu za *anticipazioni avute*“ fior. 10640; unatoč tomu što je općinskoj blagajnici povraćeno za „*reincasso per spese interinali*“ fior. 3865:58 ½; unatoč tomu što je za „*straordinari avvenimenti*“, mjesto predračunanih f. 500 potrošio f. 6522:20, što je društvu „*Gabinetto di lettura*“ iz općinske blagajnice izdao fior. 1247:09 kano „*importo di ragione dell' Istituto Femminile* (a gdje je?) *come mutuo al 6 % per 2 anni*“, unatoč mnogim sličnim operacijam, kano većemu izdatku od fior. 8583:44 za „*spese interinali*“, unatoč svemu, tomu od 18. rujna 1865 do 31. prosinca 1866, nije se dalo dignuti općinske prihode preko fior. 62583:18, pa se naravno nije moglo ni potrošiti veće, kada nije bilo.

Eh, da je bilo otkle!

A medju tim su nepodmireni zaostaci redovitih općinskih troškova i obveza započimali ne malenim svotama. Prama samomu plinarskomu poduzeću svršetkom godine 1866, za radnje i za rasvjetu, ostalo je duga prego 16000 for.

Ali opažam i sam, da mi je pero uteklo u potankosti, što mi nije bila namjera, tim više, što bi u pojedinostima sviju računa autonomaške uprave bilo materijala za najoštriji *stranački* napadaj. A meni je ovaj put samo ta svrha, da ispravim netačnosti i neistine, možda i bez poznavanja stvari bezazleno iznesene na uveličanje autonomaške, a na zator narodnjačke uprave u splitskoj općini.

Kada se dakle nije nikako moglo na više, autonomaška se je uprava na silu pokorila razlogu vremena i nemogućnosti, te je za godinu 1867. prikazala predračun od f. 37505:61, spravna i željna uvijek da ga podigne, netom to vrijeme i mogućnost dopusti.

Digitized by Google

I doista već godine 1868, uz prethodni zajam od f. 15625, troškovi su doprli do f. 48179:81, dok su opet s druge strane dugovi znatno ponarasli. Godine 1870. prelazi se 50000 fior.; pak sve to veće, sve to veće, dok se god. 1878. ne dopire do f. 124.756:43; godine 1879. f. 151.403:84 sa preko fior. 50.000 zaostataka, i napokon godine 1880. f. 192.299:12.

F. 28.861:76 godine 1865. stalo bi u f. 192.299:12 god. 1880. šest puta i još bi preteklo lijepih hiljada fiorina.

Da se ovdje hoće slijediti primjer *Dalmatova* računanja, moglo bi se reći: autonomaška je uprava više no *pošesterostručila* troškove splitske općine. Ali komu je do istine, taj će i vragu zapaliti svijeću, da mu se vidi izaći i da ne napastuje dalje kršćanske duše.

Konačni račun godine 1880. i ako iskazuje ukupni trošak od f. 192.299:12. ubraja u taj iznos fior. 111.270:42 potrošenih za općinski vodovod. Ostaje dakle redovitoga izdržanoga troška godine 1880. fior. 81.028:70. Nu to nije sve. Osim tolikih drugih zaostataka, treba tu nadodati ni za jedan novčić neplaćenu gradsku rasvjetu godine 1880. preko 8000 fior.; treba dodati veće hiljada fiorina redovitih troškova, koje je nametala općini gradnja vodovoda; treba dodati da je pristojba redovitih troškova, koji su se imali podmiriti godine 1880. iznosila fior. 99.560:14; osim tolikih drugih lijepih stvari, koje ću u jednom od budućih članaka nabrojiti; treba napokon dodati i to, da je od 4 studenoga općinom upravljao, nešto drukčije od raspuštenoga zastupstva, vladin povjerenik, — pak sve to skupa zbrojivši jasno proizlazi: da je uz faktični izdatak od f. 81.028:70, a uračunanu pasivnu pristojbu od fior. 99.560:14 (gdje nije ubrojen zaostatak za gradsku rasvjetu, jer je nagodbom u stalni dug otpremljen, — ni uslijed gradnje proističući redoviti troškovi za općinski vodovod) — g. 1880. splitska općina samim redovitim troškovima bila dobro odmakla stotini hiljada fiorina.

A pošto je autonomaška općinska uprava zatekla splitsku općinu ispod trideset hiljada fiorina (28861:76), *jasno je dokazano: da je autonomaška općinska uprava barem potrostručila redovite troškove splitske općine u nešto preko 15 godina svoga vladanja.*

Digitized by Google

III.

Da nešto razbistrim.

Mogao bi mi ko zamjeriti, za što ispitujem samo drugu perijodu *autonomaško-Bajamontova* upravljanja splitskom općinom, od 17. rujna 1865., a ne osvrćem se ni malo na prvu perijodu, koja je, kano i godine 1880., bila zaključena raspustom općinskoga zastupstva, zvana *congregazione municipale*, dne 6 lipnja 1864.

Imam, u istinu, pod okom račune, knjige i dokumente takodjer prvoga autonomaškoga razdoblja u ekonomiji naše općine; prolistao sam i razne raspravice, kojima je taj pravi početak autonomaškoga gospodarenja dao povoda; iskreno priznajem, da bi se materijal iz one dobi mogao divno upotrebiti za neke usporedbe i razjasnenja kasnijih računa, da bi se ista opravdavanja dra. Bajamonta za blagajničko poslovanje prve mu upravne perijode dala izvratiti na njegovu drugu upravnu perijodu, a da bi lijepo mogla poslužiti na obranu narodnjačke uprave: ali se ipak ne podajem napasti, te ostavljam na stranu sve ono, što nije u najužem odnošaju s Dalmatovim računanjem i njegovim brojkama.

Odakle *Dalmata* počinje svoje račune, odatle mi je zadatak da dokažem koliko su iskrivljeni i neistiniti; ushtjednu li zanimana gospoda takovih dokaza i za predjašnje vrijeme, spravan sam da poslužim do potrebe i obilatijom mjerom.

Uslijed predračuna, što je za godinu 1865 bio sastavljen pod načelnikom drom Franom Lanza, državno je ministarstvo, dogovorno s ministarstvom financija, odlukom 28 veljače 1865 br. 1293/147 dozvolilo, da se sunčane godine 1865 mogu utjeravati na korist splitske općine slijedeći nameti:

50% na životinju velikoga zuba;
60% „ „ maloga zuba;
100% na vino i ostale proizvode podložne potrošarini.

Za sve to se je računalo da će se utjerati fior. 10.210, a utjeralo se je faktično do 31 prosinca 1865 f. 9444:91.

Kako se vidi, prireza na izravne nije tada jošte bilo.

Kada su autonomaši stupili na općinu 17a. rujna 1865 predložili su i ishodili slijedeće namete:

Digitized by Google

a) na izravne poreze:

Za	odlomak	Split	15%
„	„	Kučine	33%
„	„	Jesenice	38%
„	„	Mravince	30%
„	„	Podstranu	35%
„	„	Solin	22%
„	„	Kamen	22%
„	„	Sitno	50%
„	„	Slatine	18%
„	„	Srinjine	32%
„	„	Stobreč	23%
„	„	Žrnovnicu	47%

b) na neizravne poreze:

Za odlomke Split i Solin 100% na sve proizvode podložne potrošarini.

Za sve to su računali da će utjerati for. 27416:36; nijesu ipak utjerali nego for. 18324:67. Nešto su se prevarili u računu, ali su isto utjerali blizu dvostruko veće, nego li je općina primila cijele god. 1865. Kada se uzmu u obzir porezni zaostaci, kojih je bez sumnje bilo u prvomu računarskom razdoblju autonomaške uprave, proizlazi da su autonomaši, čim su došli na općinu, odmah podvostručili namete općinarima. To je još jasnije po uspjehu godine 1867, kad no su, uz iste postotke kano i 1865/6, utjerali for. 19240:84.

19240:84 godine 1867 prama for. 9444:91 godine 1865 veće je nego li dvostruko.

Nu, to je tek početak.

Godine 1869 imamo već za odlomak Split 40%, a za sve ostale odlomke 50% na izravne poreze.

Do godine 1875 prirezi na neizravne dopriješe do 200%, a na izravne Split plaća 50%. Te je godine općina utjerala od prireza na izravne i neizravne poreze for. 49649:91. U deset godina preko pet puta veće nego li godine 1865.

Godine 1876 postotak na izravne za neke odlomke dosiže 200%.

Godine 1878, znatnim povisenjem postotaka utjerava se for. 59361:38.

Digitized by Google

1880, zadnje naime godine autonomaške uprave, bijahu udareni slijedeći nameti:

a) na izravne poreze:

Za	odlomak	Split	88%
„	„	Kučine	100%
„	„	Jesenice	100%
„	„	Mravince	100%
„	„	Podstranu	120%
„	„	Solin	80%
„	„	Kamen	80%
„	„	Sitno	150%
„	„	Slatine	100%
„	„	Srinjine	120%
„	„	Stobreč	100%
„	„	Žrnovnicu	100%.

b) na neiravne poreze:

Za odlomak Split ne može se dobiti odobrenje veće od 150%, dočim je od godine 1875 do svršetka 1879 bilo redom 200%,

Za odlomak Solin 100%.

Ove se je godine od prireza na izravne i neizravne poreze utjeralo ukupno for. 68853:86, a lijepa je svota pala i u zaostatak, tako da je pristojba b la mnogo veća.

U navedenoj svoti ima f. 49763:83 od prireza na izravne poreze, a for. 19090:03 od nameta na potrošarinu.

Kada se uzmu u obzir neutjerani porezni zaostaci godine 1880, poosmerostručeni su ukupnim iznosom općinski nameti prama godini 1865.

Uzmemo li posebice prireze na neizravne g 1880., izlazi nam podvostručen iznos g. 1865., dočim se je predjašnjih godina, kada je postotak na neizravne bio 200%, kano na primjer g. 1878, utjeravalo do fior. 31.234:98, dakle preko tri puta veće nego li g. 1865.

Cijeli pak iznos od for. 49763:83 utjeran od prireza na izravne g. 1880, predstavlja sasvim novi namet, udaren općinarima od autonomaške uprave u gore navedenima postocima.

Evo dakle zaključka, kako autonomaška uprava nije povećavala općinske namete na teret svojih općinara:

Digitized by Google

a) uvela je sa svim iznova prireze na izravne, koji su za sami odlomak Split od 15% prve godine autonomaške uprave doprli do g. 1880. na 88%, sa ukupnom pristojbom preko for. 50.000 (računajuć zaostatke);

b) povisila je prireze na potrošarinu od 50 60-100% na 150-200%, podvostručujuć, respektive potrostručujuć dotične utjerbe prama godini 1865, kadno nije unišlo u općinsku blagajnu nego fior. 9444:91, dočim je g. 1878 uz 200% utjerano fior. 31234:98.

Zbrajajuć pristojbu prireza na izravne zadoje godine autonomaške uprave, sa iznosom faktično utjeravanim kada je bio dozvoljen postotak od 200% na potrošarinu, imamo ukupnu godišnju pristojbu općinskih nameta na izravne i neizravne preko for. 80.000, dakle devet puta veće nego li godine 1865.

A to ogromno povisenje tereta općinarima je li u odnošaju s ikojim vanrednim troškom, s kakovom radnjom javne koristi, ili čime sličnim?

Nije, do novčića se je bacalo za redovite troškove, i još su se činili dugovi.

Vanredne potrepštine, kano što je bila gradnja vodovoda, imale su i svoje vanredno pokriće u javnim (državnim) doprinosima, u zajmovima i dugovima!

I kano da je sve to bilo malo, autonomaška je općinska uprava predlagala već godine 1880 prirez od 100% na izravne, upravo onoliko, koliko sada, poslije 16 a za sedamnaestu godinu 1897, predlaže narodnjačka općinska uprava, koja za *Dalmatu* i njegove prijatelje zatire općinu i općinare.

Ali o tomu na drugomu mjestu.

IV.

Kada nijesu smiješni, onda su čisto bez glave ovi naši protivnici.

U br. 82. *Dalmate* navraćaju se na račune splitske općine, i tako su neoprezni, da iznose pod sveto pismo sve što su negdje čuli, svaku brojku što su negdje na letu ulovili, ne hajuć da će im se sjutra dokazati, *kako nijesu ni jedne istinite rekli.*

Dalmata se, dakako, ne usudjuje upravno pobijati nepomične brojke ovoga niza članaka pod naslovom: *neki računi o splitskoj općini.* Zaokružio je iz daljega, pa spominjuć neke

Digitized by Google

predjašnje članke *Jedinstva* (br. 75. i 77.), htio bi da svojim šarenim zastorom sakrije istinu. Sreća da svijet poznaje njegove visoke note i njegova debela slova.

U zadnjem sam članku iskrenuo gole brojeve, na koji je način autonomaška općinska uprava podeveterostručila općinske namete svojim općinarima. Kada dodje na red, u drugom ću članku dokazati, kako narodnjačka uprava nije povisila općinskih prireza u svih četrnaest godina, što vlada općinom, — a ipak Dalmata buči da smo *alla vigilia del fallimento*, da se je *trascinato in rôvina il Comune ed i contribuenti*, da su se učinili ogromni dugovi, a da se predlažu novi, jer ljudi, kojima je općinska uprava u rukama, *vogliono definitivamente la totale rovina del povero nostro paese.*

I sa svim tim opakim namjerama, ovi se zločesti narodnjaci ne odlučuju ni za dlaku da podignu općinske prireze, koji su pod autonomaškom upravom, na korist puka, onako po čarobijsku skakali!

Ali dá, krupna *Dalmatova* slova pripovijedaju svakome, te hoće vjerovati, da autonomaška uprava nije ostavila dugova, ne samo, nego da je dohranila na stotine hiljada općinskih veresija. Dalmata je bar sretan, kada navadja brojeve; ni jedne da pogodi, a i ono što spomene, hotice ili nehotice, izvrne.

Neka sam usporedi prozaične ispatke čistih općinskih računa, što ću niže nabrojati, sa svojom varvarskom poezijom, — pak neka sam sudi i *nabraja.*

I tako mu je uvijek jednak napijev, kano i u naših narikuša.

Obaviješten kao malo ko, *Dalmata* siplje cifre iz rukava i bilježi da je općina platila za gradnju klaonice for. 38.000, a da se je odmah za tim potrošilo drugih for. 10.000, da se kako tako popravi, što je bilo zlo sagradjeno; da je dr. Bajamonti *con ingenti sacrificî* (čijih?) prisagradio vodovod, koji općini daje puno veće dohotka, nego li bi iznosile dobiti na uloženu glavnicu; da je hrvatska uprava (i Dalmata ju takovom zove) utjerala f. 100.000 od veresija, što ih je ostavio dr. Bajamonti; da je općinski vodovod bio najbolje prisagradjen, a da se je bacilo preko f. 50.000 za ludosti, samo neka se može omalovažiti djelo dra. Bajamonta; da se je strošilo f. 20.000 za očistiti vodu, ali da je voda ostala uvijek ista; da je sva gradnja vodovoda zapala dra. Bajamonta samo f. 300.000; da su se

Digitized by Google

sada podvostručili šoltanski dohoci, a da se ne utjerava ni kao u vrijeme Bajamontovo, kad je barilo bilo po f. 4, dočim se sada prodaje po fior. 10 (eh, da ga *Dalmata* hoće po tu cijenu kupovati, još bi mu platili dobru *sensariju);* da se je jednom, pod Bajamontovom upravom, primalo u konobu preko 2500 barila vina, a sa svim troškom za sudove, da se nije trošilo for. 2000, dočim se sada za primiti 800-1000 hektolitara troši fior. 5000, i to ne za potrebu, nego da se nasiti svijet, koji će vikati *živio* velikoj Hrvatskoj i svetoj Rusiji; da je jedne godine smanjkalo preko 100 hektolitara vina, jer su ga popili župani; da su pod Bajamontovom upravom troškovi za baštinska dobra dolazili u redovitu potrepštinu; da se je zbog kazališta, osim zajma od for. 400.000 učinio drugi od for. 200.000, te da se napokon sada predlaže novi od fior. 600.000 jer: *occorrono denari in cassa per potere di essi disporre a beneplacito di chi li amministra, per poter esuberantemente pagare coloro che compileranno le liste elettorali per la nuova rappresentanza comunale, come si fece nelle passate elezioni, quando si rimunerò l' attuale cassiere comunale con fior. 400 e si dispendiarono altre migliaia di fiorini per gli elettori.*[1])

Tu je zaista dobro nadrobljeno, ali ni najneznatnija od tih Dalmatovih tvrdnja ne sliči istini; ni najsitnija njegova brojka ne približuje se i samim odrazom, općinskim knjigama.

Rdjavom talijanštinom, koja mnogo podsjeća na zaglušne rasprave naših varoških žena *na peći, na žalovanju* ili *na sedminama*, „Dalmatova“ *persona seria, e che se ne intende*, na

---

[1]) Hvala „Dalmati“ na milostivoj dobroti, kojom se je moje malenkosti sjetio. Opaziti mi je samo, kako *nije istina* da me iko *rimunerò nelle passate elezioni con fior. 400*, i ako sam drugim prigodama bio nagradjivan za svoj trud, čime se dičim, svjestan da sam sve svoje nagrade potpuno zaslužio, u interesu općine, kojoj sam danas blagajnikom. Ispraviti mi je takodjer „*Dalmatu*“, da meni nijedan općinski upravitelj nije *primo cugino*, a da već preko tri godine isplaćujem naloge općinskoga upraviteljstva, bez zamjerke s ikoje strane. „Dalmatov“ bi dopisnik bio mnogo bolje i pametnije učinio, da je, kad je tomu bilo vrijeme, došao pregledati općinske račune, pak iznio svoje na faktima osnovane tužbe bilo nadležnoj oblasti, bilo javnosti. Mogao se je osvjedočiti, i da g. 1892, kad no su bili zadnji općinski izbori, u tu svrhu nije svega potrošeno nego f. 465:22. — To mu bar za unaprijeda preporučujem, obećavajuć da ću mu kano općinski blagajnik rado biti pri ruci, ne bi li ugledao svjetlost istine. Kako sada čini, može mi vjerovati, da mlati praznu slamu.

Digitized by Google

opako po se i po svoje vjernike, raspreda o stvarima, koje *ne će* da razumije; iskrivljuje račune, koje nikada nije ni vidjela.

Da ih je bar jednom letimice pregledala, pak da znade štogod na korist svojih nazora, u granicama vjerojatnosti, zalijepiti; moglo bi joj se odbiti na lukavost, ali ovako neka mi oprosti, sve se čini kano da se je s pameću zavadila.

Nije istina, da je za gradnju klaonice splitska općina platila f. 38.000, a da se je odmah za tim potrošilo drugih for. 10.000 za popravke, — jer sve te radnje nijesu još ni obistinjene, već je sud prepušten kolaudatoru Dru. Frani Rupčiću, kojega ne će doista *Dalmata* potvoriti političkom istomišljenosti s hrvatskim ljudima.

Nije istina, da je Dr. Bajamonti *con ingenti sacrifici* za se, nego za općinu, prisagradio vodovod, jer je općinska blagajnica do novčića podmirila sve njegove zahtjeve, daleko veće od vrijednosti izvršenih radnja, kako su to nadležni stručnjaci procijenili.

Nije istina, da općinski vodovod daje puno veće dohotka, nego li bi iznosile dobiti na uloženu glavnicu, — jer se za popravak i uzdržavanje zlo prisagradjena, a gore razvedena vodovoda troši osrednje svake godine veće, nego li od dohodaka općinskoga vodovoda ulazi u općinsku blagajnicu.

Nije istina, da je hrvatska uprava utjerala fior. 100.000 od veresija što ih je ostavio dr. Bajamonti, — jer dr. Bajamonti nije ostavio ni for. 30.000 likvidnih vjeresija, dočim ih je svršetkom godine 1895 bilo do flor. 100.000.

Nije istina, da je općinski vodovod bio najbolje prisagradjen od dra. Bajamonta i da se je naknadnim radnjama htjelo bacati novce i omalovažavati djelo prisagraditelja, — jer se „*Dalmatovim*“ nadahniteljima mogu izbiti oči stručnim izvještajima njihovih političkih istomišljenika, kao što je gore spomenuti dr. Franjo Rupčić, o nevoljnomu i žalosnomu stanju našega općinskog vodovoda: — jer se može dokazati, da mi danas u Splitu ne bi imali ni kapi vode iz vodovoda, da se ne budu izvršile neke prem potrebite radnje.

Nije istina, da se je za *popravke* općinskoga vodovoda potrošilo *preko fior. 50.000*, — jer je i iznos drugi, i jer su učinjene razne radnje, kano ona za osiguranje navratka vode na vrelu, koje nijesu popravci, nego zamašna i neophodno potrebila nova djela.

Digitized by Google

Nije istina, da se je potrošilo fior. 20.000 za očistiti vodu, jer u tu svrhu nije još ni jedan novčić izišao iz općinske blagajne, ako „*Dalmata*“ ne miješa ovdje *očišćenje* žilama i svakom nečisti prenatrpana vodovodnoga *konala*, upravo zbog nesretne gradnje. Ipak se za ovo čišćenje konala, a ne vode, nije potrošila ni četvrtina od „*Dalmate*“ skalupljena izdatka.

Ne znam koliko je dra. Bajamonta zapala gradnja općinskoga vodovoda, to je bio njegov posao, ali *nije istina* da se je općinska blagajna, i za samu prvotnu radnju, izvukla su f. 300.000, — jer je samomu d.ru Bajamontu izbrojena daleko veća svota od te, osim raznih zakrpa ostavljenih od autonomaške uprave za ovaj posao, kano što je bio dug prama tvornici u Kladnu, Dall' Ara itd. itd. itd., pak napokon i nezakonite operacije, kano što je ona s Real-Credit-Bankom, koja sama pita još kakovu stotinicu hiljada, ili od dobroćudnih drugova dra. Bajamonta, poimence od g. L. Gilardi-a i dr. ili od općine. Hoće li „*Dalmata*“ da mu potanjim brojkama i dobrim razlozima, ako ih se iz drugih prigoda ne sjeća, razbistrim mutnoću splitskoga vodovoda?

Nije istina, da se sada ne utjerava od šoltanskih dohodaka ni onoliko, koliko se je primalo pod autonomaškom upravom, — jer je i po konačnomu računu godine 1895, koja spada u lošije ljetine, odbivši sve troškove (medju kojima znatni porez od for. 8298:56) od dohodaka s baštinskih dobara ostalo čistih utjeranih for. 18228:45, dočim je razmjerno preko for. 12000 ostalo na dugu kod Šoltana. Ni polovicu toga prihoda nije nikada ostalo čista pod autonomaškom upravom, ako se izuzme zadnja godina 1880, kad no je učinjena ona glasovita operacija, da se je jedne godine prodala dvostruka ljetina, utjeravajuć u jedan put f. 18.000 u naprijed, za vino, koje se je još imalo primiti od težaka, a vrijednost kojega se je, po običaju, imala prenijeti na nastajuću godinu. Sva je prilika, da bi Dalmatove *persone serie e che se ne intendono* znale u tom poslu potankosti, koje ne izviru iz općinskih knjiga, ali ih ipak premučavaju. Začudno, gdje znadu, šute, a gdje ne znadu i ne razumiju, skriče.

Nije istina, da je u vrijeme autonomaške uprave barilo vina bilo samo po fior. 4, jer je, izuzamši jedne jedine, uvijek bilo skuplje, tako da je dopiralo i do fior. 10:50 bar.

Nije istina, da se sada prodaje na Šolti fior. 10 barilo, nego tek hektolitar, a ako „Dalmata“ znade računati, može od

Digitized by Google

prve vidjeti kolika je tu ogromna razlika. Bilo je pak godina i pod narodnjačkom upravom, kada se je hektolitar vina prodavao na fior. 7, ili ispod fior. 5 barilo.

Nije istina, da autonomaška uprava nije trošila ni fior. 2000 za jematvu, sagumaciju i nabavu posudja, jer je na primjer godine 1880 u tu svrhu potrošeno fior. 5507:53, od kojih for. 415 za posudje. U konačnomu računu god. 1895 slični su troškovi iskazani u ukupnomu iznosu od for. 6323:23, medju kojima je for. 329:20 za posudje; for. 1032 za plaću upravitelju dobara, kojega prije nije bilo, a for. 542 za stalne šubaše, koji su prije od prigode do prigode bili privremeno upotrebljavani. Kada se odbije novi trošak za bolju upravu i redoviti nadzor dobara, ne ostaje sada nego for. 4749:23 troška, prama predjašnjih for. 5507:53, dakle sada for. 758:30 manje za redovite troškove. A kamo li *živio* od Hrvatske do Rusije! Komu su vikali oni, koji su se 15 godina prije plaćali onako obilatije?

Nije istina, da je jedne godine pod narodnjačkom upravom smanjkalo preko 100 hektolitara vina, što bi ga bili popili župani, jer ovi, i pod autonomaškom i pod narodnjačkom upravom imaju uz plaću i vino, a valja reći istinu, nikada ga nijesu ni polovicu toga popili, ni onda, kada se je, kano g. 1878, primalo u konobu 1888 barila, 3 sića i 16 bučica, a prodavalo 1717 barila i dva sića. Sa svom ovom razlikom od 171 barila, 1 sića i 16 bučica ja ne optužujem ondašnje autonomaške uprave, kao što to „Dalmata“ čini za narodnjačku, jer je možda njegova *persona seria* pri čaši piva na jedno uho pričula kakovu šalu o pomanjkanju šoltanskoga vina. Pa da ljudi ne piju!

Nije istina, da je autonomaška uprava bilježila ikakov trošak za upravu baštinskih dobara u redovitu općinsku potrepštinu, te da su ti troškovi bili uključivani u ukupnoj svoti predračuna dotično konačnih računa. Ista se *„Dalmatova“ persona seria* nalazi u protuslovju s tom tvrdnjom, kada, ne razumijuć zaista svoje vlastite uspomene, malo niže piše: „veniva tenuto un giornale separato sugli introiti ed esiti di questi beni, mentre *i risultati sommarî* venivano riportati e conteggiati nel giornale principale di cassa“. Dà, *i risultati sommarî*, skrajni ispaci, bi se prenosili u blagajničku knjigu, ali znade li *„Dalmata“* kako? — Odbili bi se troškovi od prihoda, pak bi se samo čisti dohodak upisao u redovite općinske prihode, tako

Digitized by Google

da, na primjer, godine 1875 kada se je od baštinskih dobara utjeralo for. 12243:94, nije u blagajnički dnevnik uneseno nego for. 5258:69 prihoda, jer je kod utjeranoga iznosa bilo potrošeno for. 6985:25, koji nijesu ni za prihod ni za rashod unišli u dotične ukupne svote konačnoga računa, iskazana u potrepštini su for. 84560:43, a u pokriću su for. 92444:52. Bojim se, da me isto „*Dalmata*“ ne će shvatiti, pošto bih rekao, da mu nikako ne ide prosto računanje.

Nije istina, „che, a causa del teatro, oltre al prestito di fior. 400.000, se ne sia fatto un altro di fior. 200.000“, jer cijela zgrada općinskoga kazališta nije zapala veće od f. 285.000, a općina nije u tu svrhu uzajmila nego for. 133.482:97, koji su pokriveni vrijednošću neprodanih loža i prednjim dijelom zgrade, koji se može uzeti i kano zgrada o sebi.

Za što je predložen novi zajam od for. 600.000 jasno je izloženo u izvještaju općinske uprave. Taj je izvještaj tiskan ujedno sa zapisnikom o zadnjoj sjednici općinskoga vijeća, a *Dalmatovi* prijatelji neka izvole zapitati koliko god hoće istisaka, bit će im zadovoljeno. Obzirom na istaknute okolnosti i na iznesene brojke pravedan će protivnik naći načina da pobija nazore općinske uprave, da bude i protiva zajmu u načelu, — ali ne će nikada podmećati zle namjere, gdje se čisto i otvoreno kaže na što se pomišlja; ne će nazivati *despotizmom* i skrajnom propašću težnju, da se ekonomijski i financijski odnošaji splitske općine stalno i povoljno urede, bez ikakovih novih tereta općinarima.

Kada u jednomu od članaka, što će još izaći pod ovim naslovom *Dalmata* vidi usporedjene sve pojedine stavke troškova autonomaške uprave sa sadanjim, ne će imati slova tako krupnih da se protivi istini poznatoj i da je zabašuri; — ne će tvrditi, da se sada veće troši, jer se hoće trošiti, a ne jer bi bila potreba; ne će mu ni rasti zazubice zbog općinskih činovnika, koji imaju trostruko veće posla, nego li su imali njihovi predšasnici pod autonomaškom upravom. Svakako to stoji, da se sada ti činovnici, pojedince uzeti, gore nagradjuju. To zanago ne treba ni *Dalmati* dokazivati.

U svakoj upravi, bila ona javna ili privatna, uteče kakova stvar, kojoj se dade zamjeriti, koju se je moglo inače i bolje izvesti. Takove su pogrješke u naravi ljudskoj, i nema čovjeka u zemaljskim odnošajima *nepogrješiva*.

*

Digitized by Google

Ako su takovi *Dalmatovi* nadahnitelji mi im bijedni smrtnici ne zavidimo, jer oni onda ne spadaju u našu vrstu. Drukčiji su.

Premda se ne tiče mojega zadatka, na pošljetku moram opaziti *Dalmati*, da on nema ni najmanjega uzroka veselju uslijed napadaja s pravaške strane na splitsku općinsku upravu. Prvo svega, pravaši nijesu tako ludi, da se upuste u ishitrivanje brojaka, kojih ne poznaju. I u tomu su lukaviji od *Dalmate*, koji može, kad hoće, k njima u školu. Drugo, pravaši moraju imati pred očima sa svim drugi cilj, nego li je onaj *Dalmatovih* ljudi, s kojima se mogu složiti samo u izboru sredstava da se sruši sadanje stanje. Pravaši i autonomaši mogu zajedno *rušiti*, ali se nikada ne će naći na zajedničkoj gradnji, van da jedni ili drugi izdadu sami sebe.

Moram pitati oproštenje od strpljivih čitatelja, što sam ovaj put nešto *zašao* u potjeru za *Dalmatom;* njegove su me krive tvrdnje navele da ih istinom pobijam; njegovo me je neprestano, a nespretno, isticanje jednoga pokojnika prisililo, da i ja spominjem ime, koje bih češće bio rado premučao.

Budućim ću člankom prihvatiti red, kako sam ga u početku bio ustanovio, predočujuć dug u koji je splitsku općinu uvalila brižna autonomaška uprava.

V.

Svršetkom godine 1880, po računima onda tek prestale autonomaške uprave, dugovi splitske općine bili su iskazani u ukupnomu iznosu od . . . . . f. 153229:28

Ali, pošto je autonomaška uprava prestala na 4. studenoga 1880., to gornjoj svoti treba nadodati one predjašnje dugove i zaostatke, koje je od 4. studenoga do 31. prosinca podmirio vladin povjerenik, a koji, po dotičnomu obračunu od istoga povjerenika potanko sastavljenu, iznose ukupno . . . . . „ 7868:90

Dakle po ondašnjim računima autonomaška bi uprava bila ostavila općinu u dugu od . . „ 161098:18

Prama tomu dugu stali bi utjerivi aktivni zaostaci i veresije su . . . . . „ 28096:35

I tako bi već godine 1880. bio priznat nepokriveni pasiv autonomaške uprave su . . . „ 133001:83

Na žalost, pri isplatama, izašlo je puno gore po općinu.

Digitized by Google

Kako je gore rečeno, do svršetka godine 1880. podmirio je vladin povjerenik predjašnjih dugova i zaostataka f. 7868:90

Slijedećih godina, po iskazima dotičnih obračuna, plaćeno je u istu svrhu:

Godine 1881.		„ 9523:09
„ 1882.		„ 27946:20
„ 1883.		„ 1422:71
„ 1884.		„ 460:—
„ 1885.		„ 460:—
„ 1886.		„ 488:—
„ 1887.		„ 460:—
„ 1888. (for. 10000 praškomu društvu željeznoga obrta)		„ 10460:—
Godine 1889.:		
a) obroci zajma iz gladnijske zaklade	f. 460:—	
b) podmira duga prama praškomu društvu željeznoga obrta — tvornice Kladno	f. 21681:51	
c) podmira dru. Bajamontu za gradnju vodovoda	f. 83442:10	
č) plinarskomu poduzeću na račun staroga duga, ovisna o pogodbama 3. VIII. 1876 i 31. XII. 1880.	f. 54800:44	
		f. 160384:05
Godine 1890.:		
a) obroci zajma iz gladinjske zaklade	f. 460:—	
b) plinarskomu poduzeću na račun staroga duga ovisna o pogodbama 3. VIII. 1876 31. XII. 1880.	f 6743:35	
c) uspostavljenje glavnice Dječijega odgojilišta	f. 2000:—	
		f. 9203:35
Godine 1891.:		
a) podmira duga prama dru. Antonelliu	f 1232:37	
b) obroci zajma iz gladinjske zaklade	f. 460:—	
		f. 1692:37
Godine 1892.:		
a) plinarskom poduzeću na račun staroga duga ovisna o pogodbama 3. VIII. 1876. i 31. XII. 1880.	f. 4414:10	
b) podmira duga prama tvrtki Dall' Ara u Milanu za česmu Franje Josipa I.	f. 5121:—	
c) odredbine za podmireni dug prama dru. Bajamontu	f. 604:91	
		f. 10140:01

Digitized by Google

God. 1893. obroci zajma iz gladinjske zaklade	f.	920:—
God. 1894. obroci zajma iz gladinjske zaklade	„	460:—
God. 1895. obroci zajma iz gladinjske zaklade	„	100:—
Ukupno	f.	241988:68

Pošto se je za ostvarenje općinskoga zajma od for. 400000 potrošilo for. 25000, to od ovoga iznosa na gore naznačenu svotu starih dugova otpada . . . . . f. 16125:—

Dakle poslije nego su otišli autonomaši s općine podmireno je iz općinske blagajnice do svršetka god. 1895. za dugove od njih ostavljene . f. 258113:86

Ipak to nije sve. U ovu svotu nijesu uračunane tolike pristojbe isplaćenih dobitaka za stare dugove; nijesu uračunani toliki zaostaci autonomaške uprave, koji su iz redovitih sredstava, godišnjim doznakama pod dotičnim stavkama, bili podmireni. Ovih zaostataka nije u gornji račun uvršteno kano podmireno nego nekoliko hiljada fiorina g. 1881. i 1882. Pošto je svršetkom godine 1880. iskazana i u pasiv uvrštena za taj naslov ukupna svota od f. 18531:44, koje danas ni jedan pojedini iznos nije više u zaostatku, te je svih tih for. 18531:44 do svršetka g. 1895. u cijelosti isplaćeno, — ne ću pretjerati kada, uzimljuć u obzir ove zaostatke, gore naznačenu svotu od autonomaške uprave ostavljenih dugova zaokružim na f. 270000:—

I sa svim tim, nijesmo na kraju. Prama samomu plinarskomu poduzeću, ovisno o pogodbama 3. VIII. 1876. i 31. XII. 1880., ostaje još staroga duga . . . . . f. 11600:—

Gladinjskoj zakladi ostaje još nepodmirena zajma . . . . . f. 700:—

Imade suviše, od autonomaške uprave potrošeni, a nikada neuspostavljeni fond, sastojeći u jednoj obveznici javnoga italijanskoga zajma, što je i g. 1880. u pasiv uvršteno . . . . . f. 8644:90

Već dovle, dug ostavljen od autonomaške općinske uprave dopire do . . . . . f. 290944:90

Napokon, preostaje viseće pitanje s Real-Credit-Bankom, koje bi moglo odnijeti općini još jednu stotinicu hiljada fiorina. I tako, kad se su f. 9055:10 prem čedno uračunaju parbene i druge pristojbe, te troškovi potrebiti za sklopljenje eventualnoga zajma, da se podmire navedeni još otvoreni, a većim di-

Digitized by Google

jelom neuredjeni i neustanovljeni pasivi autonomaške općinske uprave, dolazimo na okruglu svotu od f. 400.000 duga, u koji je splitsku općinu uprtila ona *Dalmatova* revna i zaslužna uprava.

A što je najgore, pošto se je narodnjačka općinska uprava morala i još se mora brinuti da tu grdnu i neuredjenu ostavštinu autonomaške uprave pokrije, te da ne pušta radi toga splitsku općinu pod *falimenat*, *Dalmata* i njegovi ortaci bacaju svu krivnju na narodnjake, kano da su oni rastepli te četiri stotine hiljada fiorina, pak ih hoće da novim teretima istegnu od općinara.

Da bude potrajala autonomaška uprava, taj bi prigovor bio odveć dobro na nju upravljen, jer je jasno, da se njoj taj dug imade zahvaliti, kao što je jasnije, po predjašnjemu iskustvu, da bi autonomaška uprava tu i druge joj potrebite svote bila *stvorila* podizanjem općinskih prireza, čemu je onako lijepo učila općinare u vrijeme svoga uzornoga vladanja.

Znade li *Dalmata* za uvjete, koje bi autonomaška općinska uprava bila zatvorenih očiju prihvatila, kad no je svugdje uzalud tražila novaca, da se izvuče iz nekih neprilika prije raspusta općinskoga zastupstva?

Bi li *Dalmatove persone serie* znale izračunati, koliko bi općinu bilo zapalo podmirenje navedenih 400.000 f., da je autonomaškoj upravi bilo sudjeno da ih sama isplati, kano što ih je sama potratila?

VI.

Ne bi doista zasluživalo obazirati se i na ono, što piše list, koji je iz talijanaškoga Zadra morao seliti, jer ni u njemu nije mogao da po svojoj želji brani interese Talijanaca u Dalmaciji; ali uz put, pošto mi urednik javlja da u ovomu broju „*Jedinstva*“ nema prostora za cijeli već pripravljeni članak o troškovima narodnjačke općinske uprave usporedjenim sa onima autonomaške uprave, — ukrast ću jedan stupac na ustuk neistina i očitih potvora protiva splitskoj općini u „*Corriere Nazionale*“, koji je, dakako, natkrilio svoga starijega brata „*Dalmatu*“.

I u „*Corrieru*“ se javlja iz Splita *autorevole persona*, te šalje jedan *importantissimo articolo* (kako se vidi, *indeterminato*), a uredništvo neoprezno odaje svrhu sviju sličnih pisanija, ističuć

Digitized by Google

u svojemu radikalnomu slobodoumlju, kako se nada da će ove potresne vapaje uslišati *il governo, da cui attendiamo* („Corriere“ i družina), *finalmente, un' energica azione.*

Eto, gdje se suše smokve.

Ni „*Corrieru*“ se ne da u osinjak ovih članaka, gdje se jezikom brojaka usporedjuju dvije općinske uprave: autonomaška i narodnjačka. I njegova se *persona autorevole* uhvatila u koštac s jednim predjašnjim člankom „*Jedinstva*“, gdje je neko na brzu ruku pobilježio malo zapaprenih trošaka autonomaške uprave, a bilježeć izmijenio dvije brojke odnoseće se na plaće i na odijela općinskih redara, i time upao u pogrješku, po kojoj „*Corriere*“ kaže, da su i svi ostali podaci u „*Jedinstvu*“ na isti način iskrivljeni.

Polako, gospodo; ja ću nepozvan ispraviti onu pogrješku u br. 77 „*Jedinstva*“, te ću vam potvrditi da se za plaće općinskih redara danas troši veće nego li god. 1880., jer je i veće redara, ali ću razjasniti ono, što se je zaista dotičnom bilješkom „*Jedinstva*“ htjelo reći: da je, naime, začudno, kako je autonomaška uprava za puno manji broj redara znala trošiti do f. 2743:43 za odijela i omanje troškove općinskoga redarstva, dočim sada narodnjačka uprava u istu svrhu a za dvostruki broj, ne troši više od for. 2500. Razumiju li sada *persone autorevoli*, koliko im je bilo bolje ne stvarati sebi kapital od očite pogrješke?

Ako je koga volja i samo pogledati u ovaj niz članaka, može se uvjeriti koliko je smiješna *Corrierova* tvrdnja, da je trošak autonomaške uprave iznosio poprijeko for. 55214:69, a da se je vas dug ostavljen od autonomaške uprave, mogao pokriti redovitim prihodima. Autonomaši su činili vanredne dugove, a narodnjaci ne smiju ni te dugove vanredno podmirivati: kada je dr. Bajamonti zaiskao for. 83442:10 za gradnju vodovoda, kada je praško društvo željeznoga obrta zatražilo svoju 31681:51, kada je plinarsko poduzeće zahtijevalo preko pedeset hiljada, kada je pukao vas onaj jaz slaguman od autonomaške uprave, — općinska je blagajnica, samo za to što se je nalazila u narodnjačkim rukama, morala biti puna stotinama hiljada fiorina, da zadovolji pobožnim zahtjevima kakovih *Corriera* i korjerića.

U ovim člancima ima na pretek brojeva, ipak, ne bude li sve bistro p. n. svakojakim *personam*, spravan sam zaći u naj-

Digitized by Google

tanje tančine i razjasniti sve njihove sumnje i nedokučivosti. To za općenite tvrdnje o razasipanju, o načinu računanja, o stotinama hiljada, koje mnogi ne bi znali ni prebrojiti.

Što se tiče pojedinosti, svakako pobacanih u onomu vrtloga *Corriera*, red mi je uputiti njegovu mudrost, da je i godina 1880. imala 12 mjeseci, a da je upravo tih 12 mjeseci obuhvaćao konačni račun g. 1880., kojim sam se nešto podulje i zabavio; — da godine 1880. nije nipošto podmireno predjašnjih zaostataka for. 44000, već da se je godine 1880. nasuprot pokazao nazadak u „quadro di situazione in confronto alla chiusa dell' anno 1879" za čitavih for. 49351:39; — da su dugovi ostavljeni od autonomaške uprave iznosili mnogo veće nego li on kaže (vidi predjašnji članak); — da je sveta dužnost općinskoga zastupstva i nadzornih mu oblasti, protiviti se isplati dugova, koji nijesu čisti, i koji nijesu učinjeni po zakonskim propisima, nego sa svim protivno; — da i kada bi bili plaćeni dugovi odmah, tim ipak ne bi općina ništa koristovala, jer u općinskoj blagajnici nije bilo za to novaca, već ih je trebalo uzajmiti, a na te je novce isto valjalo plaćati dobitke, koji su kasnije pri isplatama pridruženi glavnici; — da se je općinski vodovod mogao puno bolje sagraditi novcima stanovitomu poduzetniku izbrojenim; — da autonomaška uprava nije ostavila f. 54200:34, kako *Corriere* krivo čita u glasovitoj *Dalmatovoj* tabeli, koju danas *nijedna persona seria, autorevole* itd. ne zna pročitati, već da je vladin povjerenik Nallini pri predaji primio općinsku blagajnicu su for. 3525:30, ali uz obvezu, da neodvlačno podmiri fior. 7868:90 isteklih a neplaćenih redovitih godišnjih troškova; — da su svi troškovi i zajmovi za općinsko kazalište bili redovito glasovani od općinskoga vijeća i odobreni od zemaljskoga odbora, a da pučka banka nije nego privremeno providjela potrebita sredstva u iznosu f. 133.482:97 i da se je općina u dotičnim pogodbama obvezala, da će taj viseći zajam u stanoviti rok povratiti, te da je zemaljski odbor, odobravajuć pogodbe, nalagao općini da stalnim zajmom uredi ovaj dug; — da se prihodima općinskoga vodovoda nijesu mogli platiti općinski dugovi ostavljeni od autonomaške uprave, kada ti prihodi ne dotječu ni za popravljanje rdjavo izvedenih radnja istoga vodovoda; — da troškovi splitske općine pod narodnjačkom upravom prikazuju prištednju, znatnu prištednju,

Digitized by Google

prama autonomaškomu upravljanju, kako ću to opširno dokazati u budućemu članku.

Corriere se napokon zaklanja za osobnosti. Svoje nepromišljenosti hoće da pokrije, mimo stranačkih nevoljica, časnim imenima Rossignoli, Alberti, Savo, Riboli, kano da ova gospoda trebaju njegove odbrane. Ne radi se ovdje o *ličnostima*, već o *smjeru*, koji ni svojoj stranci, ni autonomaškoj općinskoj upravi nijesu dali gore spomenuta gospoda, nego su ga podupirali i sada ga neki od njih zagovaraju, jer to smatraju svojom dužnošću dok se nalaze zavučeni strujom stanovita mišljenja. Ostavljajuć na stranu ovu partajsku boju, dotična gospoda mogu biti najbolji ljudi, kano i svi drugi, koji se javnom stvari bave. Zaoštrivati odnošaje dotle, da se moramo medju sobom mrziti i smatrati u privatnim pitanjima, u poštenju, nedostojnim jedni drugih za to što nijesmo istoga mnijenja, nije više ni stranačka strast, nego je društveno zlo, koje otvara propast.

Ali *Corriere* drukčije sudi, on brani i opada osobe, stvarajuć od njih štit ili cilj svojim stranačkim svrhama ili udarcima. Mješte da uzimlje u zaštitu dotično da kudi stanovita djela, on se poslužuje djelima, da sadje u osobnosti.

Neka se uvjeri *Corriere*, da najgore sam sebi služi, kada drugima podmeće ono, što nije i što ne može ni sjenom razloga dokazati. Općinski su računi čisti, tu se piše što se troši i za što se troši, a svakome općinaru zakon daje pravo da vidi i reče svoju, kako se općinskom ekonomijom upravlja. Je li se tim pravom poslužila *Corrierova persona autorevole*, prije nego je podvalila zlobne izmišljotine, da općinska blagajna plaća stranačke manifestacije u Splitu? Nije. Ja ne ću ovdje tražiti analogiju, po kojoj je zaista ta *persona autorevole* svoje sumnje izvela.

Ako je sadanji načelnik dr. Manger bio zamoljen da podje u Beč za općinske poslove, valja biti puno zaslijepljeni prije nego mu se predbaci što se je toj molbi, u interesu općine odazvao. Za se je on tim putovanjem bio štetan, jer je u to vrijeme svoj zvanični rad morao zapuštati. Nikakove *gite*, kako ih *Corriere* zove, nijesu osnovane na općini. *Gite* su se u neko drugo doba pripravljale i plaćale na općini, ali ne za općinske poslove, nego upravo za stranačke manifestacije, kako to donekle priznaje isti *Corriere* za *beršaljerske* i druge izlete.

Načelnik dr. Manger i prvi prisjednik Mate Mikačić bili su redovito izabrani na svoja mjesta, te ih zakon duži, da, uza

Digitized by Google

svoje drugove u upravi, vladaju općinom. Tu zamjere nema, a tek kada ne bi htjeli vršiti svojih upravnih dužnosti, ili kada bi ih zlo vršili, moglo bi im se prigovoriti. *Corrierov faktotum* je prazna i nepravilno upotrebljena riječ, jer pretpostavlja jednu osobu, a „*Corriere*“ je, bez ikakova opravdanja i obrazloženja, prenosi na više, stvarajuć *dittu*, koja ne postoji.

Na pošljetku, — činjenica, što se jedan općinski prisjednik i blagajnik zovu istim prezimenom, neka ne zadaje brige „*Corrierovim*“ *personam*. To je prezime *pošteno*, i do toga drže oni koji ga nose. Mimogred samo spominjem, da je sadanji blagajnik bio prije tajnik splitske općine, i da je želio ostati tajnikom, ali da ga je općinsko vijeće, poboljšavajuć mu položaj, imenovalo blagajnikom, bez da je on to pitao, kada je već sjedio na prisjedničkoj stolici drugi mu plemenjak, a načelnikom ne bio dr. Manger, nego dr. Bulat.

VII.

Kako sam u II. članku dokazao, zadnje godine autonomaške uprave (1880) splitska je općina, uz faktični izdatak od f. 81.028:70, a uračunanu pasivnu pristojbu od f. 99.560:14, — bila dobro odmakla stotini hiljada fiorina same redovite potrepštine, sa svim da dotični predračun nije predvidjao nego f. 85.388:02.

Godine 1882, koje je dne 9. studenoga započelo narodnjačko upravljanje, ukupni je iznos konačnoga računa dosegao f. 107.163:89, dočim je predračun predvidjao fior. 90744:34.

Godine 1895 konačni račun bilježi ukupni izdatak od fior. 170591:73 prama predračunu od f. 210022.

Za godinu 1897 bio je tunomadne glasovan predračun od f. 206640. Već se unaprijed može ustanoviti, da faktični potrošak ne će doprijeti do toga iznosa, pošto su u predračun uvrštene neke stavke, koje su potrebite za redovitost računanja, ali u sebi ne predstavljaju ni prihoda, ni rashoda. Tako i god. 1895 cijela pasivna pristojbina, ubrojivši i početne ostanke, nije iznosila nego f. 189.714:27 prama predračunu od f. 210022.

Ovdje na prvi mah udara u oči, da se je *prije predračunavalo manje, a trošilo više*, dočim se *sada predračunava više, a troši se manje*. S praktičnoga bi se gledišta moglo prigovoriti sadananjoj općinskoj upravi, za što na neki način

Digitized by Google

podiže ukupnost općinskih predračuna iznad blagajničkoga poslovanja, toli u prihodu, koli u rashodu; ali kada se znade da je tomu uzrokom potpuna očevidnost i jasnoća računanja, mora se odobriti postupak pri sastavljanju sadanjih predračuna. To se, inače, isto dogadja u svakom, pa i državnom računanju, gdje je više odsjeka, da trošak jednoga odsjeka, prem je sam za se pokriven, dolazi opet kano prihod u drugomu odsjeku, gdje će služiti kano pokriće za svim drukčije rashode.

Osim toga, po sadanjemu vodjenju blagajničkih knjiga, splitska općina za sve svoje prihode i rashode ima jednu blagajnu, a nema ni za koji naslov posebnih uprava, za koje bi se samo skrajni izpaci čista dohotka prenosili u blagajnički dnevnik, kano što je to autonomaška uprava, na primjer, činila za baštinska dobra.

I uza sve te razlike u računanju, prorešetavši i usporedivši medju sobom dotične cifre, proizlazi, da narodnjačka općinska uprava mnogo manje troši, nego li je trošila autonomaška uprava, naravno, kada se uzmu u obzir zakonima i raznim okolovštinama u većoj mjeri nametnuti troškovi, kojima se nijedna općinska uprava ne može i ne smije oteti.

Prebirući pojedine stavke, same po sebi iskaču veće potrepštine i u onomu dijelu računa, u kojemu se nalaze jednaci naslovi sada, kano i god. 1880. Tako se vidi, i niko ne će poricati veću potrebu za općinske činovnike, kada se na pr. uzme u obzir da je općinski zapisnik g. 1880 imao 3627, a g. 1895 do osam hiljada brojeva, da je blagajnički dnevnik g. 1880 brojio samo 1801, a god. 1895 6433 članka. — U tomu su se razmjeru morali povećati i pisarnički troškovi za općinski ured kano što su se zbog novih umirovljenja i doprinosa za ustanovljenje mirovinske zaklade troškovi za mirovine podigli od f. 1559:47 na f. 3837:39 u konačnom računu 1895, a na f. 3958 u predračunu za g. 1897. — Troškovi za redarstvo od kakovih 8000 fior. u konačnomu računu 1880, dosižu do f. 11 177:15 u onomu g. 1895; troškovi za gradsku rasvjetu od f. 7.400 (predračunanih) na f. 11.500 dotično na f. 12000; troškovi za čišćenje grada od f. 1536:94 na f. 2242:34; troškovi za čišćenje i poprávijanje konala od fior. 43:99 na f. 736:92; doprinosi za pučke učionice od f. 4458:50 na f. 10658:58; troškovi za novačenje i za ukonačenje vojnika od f. 2008:12 na f. 3045:67; pak veći troškovi za siromahe i bolnice, za

Digitized by Google

kazališnu dotaciju, za puteve, perivoj i dr. A sa svim tim većim nametnutim pristojbama, koje se mogu računati na f. 25000, kada se sve redovite potrošne stavke godine 1880 pokriju odgovarajućim iznosima godine 1895 i predračunanim svotama za godinu 1897 proizlazi: da se je na ukupnu potrepštinu g. 1880 od preko 100000 fior. godine 1895 potrošilo f. 94428:08, a da se je za god. 1897 predračunalo f. 104933, zbog većih potrepština za bolničke i školske doprinose, za rasvjetu, mirovine, anagrafu, izbore i neke druge većim zahtjevima podignute stavke.

U najgoremu slučaju redoviti potrošni naslovi god. 1880 pokazuju približan rashod kano i sadanji odgovarajući im naslovi, sa svim da je u tim istim naslovima sada nametnuto na desetke hiljada fiorina većega troška, kojemu se općinska uprava ne može oteti.

Tu je dokaz da je narodnjačka općinska uprava znala štednjom i pomnjom providjeti pokriću bez njezine krivnje znatno povećanih starih troškova, ne izlazeć ni malo ukupnim rashodom iz onih granica, što ih je postavila autonomaška općinska uprava, koja se je, prama sadanjemu stanju, mogla proći manjim troškom za desetke hiljada fiorina. Evo jednoga dokaza. Godine 1880 potrošilo se je za razne nepredvidjene troškove fior. 7879:19. Moralo bi se pretpostaviti da je u 15 godina, do 1895, znatno ponarasla pristojba ovih izdataka, a ipak se pod ovim naslovom god. 1895 nije potrošilo nego f. 2429.89. Ovakove cifre po sebi govore, a kazivale bi i nešto veće, kad bi se htjelo navadjati za što su išle tolike ogromne razlike godine 1880 prama 1895.

Ako „*Dalmata*“ i drugovi žele, spravan sam u svako doba iznijeti sve pojedine stavke konačnoga računa g. 1880 (u volju im i drugih godina), usporedjujuć ih sa dotičnim stavkama konačnoga računa god. 1895 ili predračuna 1897, a objašnjujuć izviruće razlike zgodnim primjedbama i stvarnim okolovštinama.

Preostaje još da kažem, kamo sada ide veći trošak preko onih f. 94428:08 za g. 1895, a for. 105424 za g. 1897, čime sam rekao da se potpuno pokrivaju potrošne stavke g. 1880.

Sva ta, doista velika razlika, ide za sa svim nove troškove, kojih autonomaška uprava nije imala, ili ih je izostavljala, a kojima se narodnjačka općinska uprava ne može gnuti.

Digitized by Google

Ja ću ovdje navesti sve te nove troškove, pak neka „*Dalmata*“ nadje načina da se prištede, bit će mu harna cijela naša općina.

1. Za općinske šume (za što autonomaši nijesu ni novčića trošili, puštajuć, može se reći u samomu gradu, onakovu golijet, kakav bijaše Marjan) i baš za plaće lugarima, za nabave težačkih poboljšica na Marjanu, te za zagajivanje (u koju se svrhu odredjeni iznos vladinim organima izručuje) proizlazi novi rashod:

	potrošeno g. 1895.	predračunano za g. 1897.
	f. 1429:90	f. 1700:—
2. Za upravne troškove baštinskih dobara, u koju se je svrhu i pod autonomaškom upravom jednako trošilo, ali se u konačne račune nije prenosilo, već se dizalo od dohodaka (nešto suviše za diobu opć. Zemalja na Solinu) . .	„ 7367:63	„ 6600:—
3. Za uzdržavanje općinskih zgrada, kojih prije nije bilo	„ 52:85	„ 20:—
4. Za našljednu daću koludricama svet. Ciprijana, ovisno o srušenju njihove kuće god. 1875. po autonomaškoj općinskoj upravi, koja se ipak nije ni najmanje pobrinula da uredi proishodeće odnošaje s koludricama, nego je to, kano i tolike druge stvari mudro prepuštala svojim našljednicima	„ 30:—	„ 30:—
5. Za poreze na baštinska dobra, što se je i prije trošilo, ali se, kano ni rashod pod br. 2., nije u konačne račune prenosilo, već se je dizalo iz dohodaka, a ovi samo čistim iznosom u obračune uvršćivali	„ 8298:56	„ 7600:—
6. Za asikuraciju općinskih zgrada (izuzamši kazalište) i drugih predmeta .	„ 81:56	„ 83:—
7. Za općinski vodovod — nadzorno osoblje, uzdržavanje, popravljanje, nabave materijala, radnje na privatnim žlijebima, javnim česmama, novo provadjadjanje cijevi, za mehanika i dr. .	„ 8992:40	„ 6700:—
8. Za isplatu dobitaka i amortitizaciju općinskih dugova, većim dijelom još od autonomaške uprave, kako sam u V. članku dokazao, a ostalo za glavnice uložene u gradnje javne koristi, kako ću unaprijed dokazati	„ 30304:01	„ 38047:—

Digitized by Google

		potrošeno g. 1895.		predračunano za g. 1897.
9.	Za troškove proishodeće od pobiranja prava i javnih općinskih naslova, kano za klaonicu, ribarnicu i dr. odakle uslijed izvršenih radnja javne koristi pritječe u općinsku blagajnicu preko f. 15000 novih prihoda	„ 2987:44	„	1912:—
10.	Za anagrafu da se prema zakonskim propisima zasnuje očevidnost o promjenama u pučanstvu, pripadnosti i dr.	„ ——:—	„	1000:—
11.	Za parbene troškove, kojih je i prije još veće bilo, ali koji su se većim dijelom vadili iz dohodaka s baštinskih dobara	„ 1539:57	„	1500:—
12.	Za uredjivanje katastra — po zakonu propisani troškovi za dotične vještake	„ ——:—	„	100:—
13.	Za zdravstveni ured, dotično osoblje, pomješća, sprave, na što sve sada zakoni općinu duže	„ 2676:—	„	1240:—
14.	Za gradnju novih kanala, u što autonomaška uprava nije smatrala potrebitim novac općinarâ ulagati	„ 2458:17	„	2000:—
15.	Za uzdržavanje, čuvanje, rasvjetu i dr. u javnim zahodima, koji su u doba autonomaške uprave bili nadomješćivani najizloženijim javnim mjestima . . .	„ 622:51	„	470:—
16.	Za nove radnje na grobištu, koje je u doba autonomaške uprave bilo zapuštenije od ikakova obloga u cijelomu splitskomu polju	„ ——:—	„	1000:—
17.	Za općinsku primalju, koju općina po zakonu, mora imati	„ 120:—	„	120:—
18.	Za pošasti, zbog kojih, ne samo obzirom na grad Split, da li na cijelo dalmatinsko primorje, nadležne oblasti zahtijevaju stalna providjenja	„ 918:40	„	2000:—
19.	Za stalno zaklonište prosjaka u Velikomu Varošu	„ 278:22	„	230:—
20.	Potpora društvu svet. Vinka od Paoli skupštine sv. Dujma	„ 120:—	„	120:—
21.	Potpora odboru „Charitas“ za ukinuće prosjačenja	„ ——:—	„	500:—
22.	Za pisara mjesnomu učionskomu vijeću u Splitu	„ 120:—	„	120:—
23.	Za učila siromašnim učenicima pučkih škola	„ 346:44	„	600:—

Digitized by Google

			potrošeno g. 1895.		predračunano za g. 1897.
24.	Doprinesak za kotarske knjižnice pučkih škola	„	15:—	„	15:—
25.	Za nagradne knjige učenicima pučkih škola	„	50:—	„	50:—
26.	Za zvonare i učionske vrtove	„	18:—	„	33:—
27.	Prinesak za obrtničku školu usavršenja u Splitu	„	520:—	„	520:—
28.	Pripomoći vrijednim a siromašnim učenicima srednjih i viših zavoda . . .	„	425:48	„	400:—
29.	Nakuada stanarine župničkomu pomoćniku na Solinu	„	20:—	„	20:—
30.	Obrok općinskoga doprinosa za prisagradjenje zvonika stolne crkve u Splitu	„	2000:—	„	——
31.	Obrok općinskoga doprinosa za gradnju nove stolne crkve u Splitu	„	——:—	„	500:—
32.	Potpora muzikalnomu društvu „Zvonimiru“ (ovu će *Dalmata* potparati, ali kada mu rečem da je to jedina učiona za muziku u Splitu, i da se tu preko stotine mladeži, muške i ženske, uči glasoviru, guslama, tamburicama, raznim drugim glazbilima i pjevanju, — mislim da će u interesu umjetnosti biti milostiv)	„	300:—	„	420:—
33.	Stipendije i drugi troškovi za umjetnost uslijed zaključaka općinskoga vijeća .	„	750:—	„	420:—
34.	Plaća nadgledatelju putova	„	600:—	„	600:—
35.	Plaća cestaru Jesenica	„	36:—	„	36:—
36.	Plaća cestaru Podstrane	„	30:—	„	30:—
37.	Pristojbe rabota na seoskim cestama i putima, koje ne predstavljaju nikakova troška iz općinske blagajnice, već prikazuju očevidnost vrijednosti izvršenih besplatnih nadnica sa strane seljana. S toga je jednak iznos i u prihodu .	„	2:50	„	3000:—
38.	Za nove općinske ceste trošak uvršten ponajviše obzirom na gradnju novoga puta kroz Poljica	„	——:—	„	2000:—
39.	Dohodarina, najmovi i drugi troškovi za općinske trgove	„	366:24	„	267:—
40.	Najam Biskupskomu sjemeništu za vrt uz općinski perivoj na Manušu . .	„	60:—	„	60:—
41.	Dotacija vatrogasnom društvu . . .	„	950:—	„	1000:—
42.	Za poljare na obranu poljskoga imanja u smislu dotičnih zakonskih propisa .	„	547:50	„	1000:—
43.	Plaća redarstvenomu povjereniku . .	„	720:—	„	720:—

Digitized by Google

		potrošeno g. 1895.	predračunano za g. 1897.
44	Provizije doznačene od vladina povjerenika dvojici nesposobnih redara autonomaške uprave	f. 240:—	f. 240:—
45.	Najam za mletačku kulu	„ 24:30	„ 24:—
46.	Za vještake pri sastavljanju zemljišnika, u smislu propisa dotičnoga zakona .	„ 726:60	„ 400:—
47.	Manjak odlomaka, što ne predstavlja nikakov izdatak iz općinske blagajne, nego dug nekih odlomaka prama drugim općinskim odlomcima, koji imaju aktiva	„ —:—	„ 10313:—
48.	Trošak za općinsko kazalište (dotacija je uvrštena prama stavki dotacije, koju je autonomaška uprava Bajamontovu kazalištu doznačivala)	„ 4525:50	„ 5947:—
		Ukupno f. 81671:05	f. 101707:—

Kako se vidi, ovim novim neizbježivim potrepštinama i prije naznačenim troškovima, odgovarajućim pasivnim stavkama što su bile iskazivane u bilancima autonomaške uprave, iscrpljeni su svi iznosi predračunani za god. 1897, dočim se za više hiljada fiorina prelazi faktični trošak g. 1895, obzirom na konačne zaostatke nepodmirene svršetkom godine.

Prikupimo sve, što je gore izloženo, pak povucimo zaključke.

Autonomaška je općinska uprava bila dotjerala redovitom općinskom potrepštinom do preko . . . . . f. 100000

Narodnjačka je općinska uprava g. 1895. uz ukupni trošak od f. 170591:73, imala godišnje pasivne pristojbine do . . . . . f. 176000

Ukupno f. 106671

Ali kada se od toga iznosa odbije:

a) općini nametnute veće potrepštine sadržane u naslovima, koji su opstojali i pod autonomaškom upravom, kako je u početku ovoga članka navedeno za . . . . . f. 25000

b) kada se odbiju novi neizbježivi troškovi po tanko gore iskazani u iznosu . . . . . f. 81671

ne preostaje faktičnoga izdatka narodnjačke uprave da se suprostavi izdatku autonomaške uprave nego . f. 69329

Dakle proizlazi da narodnjačka općinska uprava razmjerno troši manje od automaške . . . . . f. 30671

Digitized by Google

Malom razlikom taj isti razmjer vrijedi i za predračun g. 1897, pošto, ako je ovaj viši od konačnoga računa g. 1895, znatno su u njemu poskočili i općini nametnuti veći ili novi troškovi, za g. 1895 ustanovljeni pod a) i b).

Summa summarum:

Narodnjačka općinska uprava, — kojoj će se ipak moći takodjer što šta da zamjeri, — stvarnim prilikama i zakonima prisiljena da troši blizu dvostruko veće od autonomaške, postizava to: da prištedi preko trideset hiljada — blizu trećinu, — od onih općinskih rashoda, kojima je autonomaška uprava ukupnu potrepštinu redovitih iskazanih rashoda bila dovela do fiorina 100000.

Drugim riječima, za što je autonomaška uprava trošila for. 100000, danas se ne troši nego for. 69329.

Uz takove prištednje, uz unosne gradnje javne koristi, uz bolji nadzor i uredjenje općinskih prihoda, — narodnjačka se uprava može pohvaliti: da zadovoljava dvostruko većim potrebama, bez povisenja općinskih prireza u svih petnaest god. 1883—1897.

VIII.

E con ciò chiudiamo, non curando d' intrattenerci minutamente sovra altre fondate negative. Non merita la pena di occuparsene, giacchè i nostri lettori sanno bene come stiano le cose; e quindi, delle bugiarde sciocchezze del „Jedinstvo", fanno quel calcolo che si deve fare.

Evo, kojim uljudnim načinom povlači rep *Dalmatov* dopisnik, poslije nego je izvrtanjem i krivim bilježenjem uzalud pokušao uništiti dojam oborenih mu zračnih kula. I ne navraćajuć se na rastrubljeno otkriće prvih *Dalmatovih* računa o splitskoj općini, dosti mu je, na svoj način, dotaknuti se nekih slučajno nastalih tvrdnja, pa onda prišijuć neizbježive *bugiarde sciocchezze*, pozvati se na razbor čitalaca, koji doista, ako imaju i zrno soli u glavi, valja da znadu bolje od njega *come stiano le cose.*

Na zdravlje!

Čisto me obuhvaća ganuće, kada uzimljem pero da pobijam tako slabo razloženje, koje se na milost i nemilost pušta protivniku da ga uništi, kao što je slučaj s ovim *Dalmatovim* oglo-

Digitized by Google

binama. Govorim o snazi na karti, jer u naravi, a još više u licu, *Dalmatove persone* mogu biti pristali ljudi. Ja cijenim da su i mnogo umniji, nego li se u *Dalmati* pokazuju, jer ne će biti uvijek toliko nesretni, da brane same izgubljene pravde.

Naši bi se stari ponosili, kada bi u okršaju s junacima izašli i kraćih rukava, ali ovako.....

Šteta za izgubljeno vrijeme, nu kad sam započeo, moram i do kraja dotjerati.

Dalmata tvrdi, da narodnjaci nijesu povisili općinske prireze, jer su se dotične pristojbe *početverostručile* uslijed gradnje dvje sta novih kuća i dr. poslije autonomaške uprave. Ostavljam na poklon *Dalmati*, što je prije dokazivao, da nijesu opravdani sadanji veći troškovi, jer *negli ultimi anni dell' amministrazione comunale Bajamonti Spalato presentava, su per giù, lo stesso aspetto d' oggi al forestiero;* ne osvrćem se ni na dokazane činjenice u III.u članku, da su se pod autonomaškom općinskom upravom *podeveterostručili* iznosi općinskih prireza u petnaest godina, pak da bi bio mnogo povoljniji uspjeh *početverostručenje*, kako tvrdi *Dalmata*, u 14 godina narodnjačke uprave; — ali ne smijem propuštati samu načelnu *Dalmatovu* tvrdnju, jer je ukupna pristojba općinskih prireza pod narodnjačkom upravom za više godina bila niža, nego li pod autonomaškom, a tek je ovih zadnjih godina nešto poskočila, i to razmjerno malo. Dok je, naime, autonomaška uprava imala preko for. 50000 od prireza na izravne, a preko for. 31000 od prireza na potrošarinu, narodnjačka uprava, poslije nego je više godina pobirala manje, a nekoliko se godina većom ili manjom razlikom pratila s predjašnjim utjerbama, — zadnje je zaključene godine 1895. primila for. 56532:30 od prireza na izravne, a for. 35663:28 od prireza na potrošarinu i uvoznih odredbina. Gdje je tu početverostručenje? Niti sedmi dio više! Istina je, da će novim odmjerenjem najmovne kućarine g. 1896. pešest hiljada iznova nadoći, ali gdje je ipak *početverostručenje?* Nije još ni *četvrtina* više! — Da je *Dalmatov* dopisnik prolistao porezne propise, mogao se je uvjeriti, da su se porezne pristojbe poslije godine 1880. znatno umanjile, i sa svim stotinama novih zgrada da se je upravo kućarina u svojoj ukupnosti snizila, uslijed uvedenja razredne kućarine, zakonom 9. veljače 1882. (D. Z. L. br. 17). Po tomu zakonu najveći dio naših varoških kuća potpao je pod pristojbu kućarine od novč. 75 na godinu.

Digitized by Google

Su malo dobre volje i *Dalmatov* je dopisnik sve to mogao naučiti, prištedjujuć sebi i listu, za koji piše, ukor, da se ni najmanje ne razumije u tako važna pitanja, kano što su poglavitije javne daće.

Kako i za što su učinjeni neki zajmovi, može *Dalmatov* dopisnik pogoditi iz čl. V., ali neka se malo ustrpi, pak će, po redu, doći i zaključak.

Zahtijevati od zemaljskoga odbora istragu, a ne tužiti se redovitim načinom protiva općinskim računima, ne znati navesti ni jednoga fakta protiva zakonu, ni cigle nepravilnosti, — neka mi oprosti *Dalmata*, to ne samo što nije *ustavno*, ni u skladu s *općinskom autonomijom*, da li graniči s pravim *dispotizmom* i *apsolutizmom*, koje isti *Dalmata* podmeće sadanjoj općinskoj upravi.

Dalmata sam sebe tura u zaborav, kada prigovara što se pretresa Bajamontova općinska uprava. A ko ju je prvi, nego baš *Dalmata*, iznio na srijedu, kada je pružio svijetu onu glasovitu tabelu, usporedjujuć ondašnju sa sadanjom upravom? Ko spominje uvijek u tašte ime dra. Bajamonta, nego baš *Dalmata*, koji ne može dva retka o našim stvarima napisati, ako ga ne zovne iz groba u pomoć?

Kruto se vara *Dalmatov* dopisnik kada tvrdi, da prihodi i troškovi baštinskih dobara, što sam ih na drugomu mjestu za g. 1880. naveo, *appartengono ad un periodo posteriore allo scioglimento della rappresentanza comunale Bajamonti*, i za to da upadam u protuslovje. Ja sam naveo iznose, koji su bili faktično utjerani i potrošeni g. 1880., a sada ću dodati samo to, da i *Dalmata* priznaje kako dohoci g. 1880. nijesu imali ići u godinu 1880., pa ipak autonomaška je općinska uprava, prije raspusta, još u listopadu, bila prodala, utjerala *i potrošila* cijeli dohodak god. 1880., tako da je iste godine autonomaška uprava do 4. studenoga primila dvostruki prihod. Vladin povjerenik od 4. studenoga do 31. prosinca 1880. nije utjerao nego nešto malo zaostataka, a pošto se prije 4. studenoga zaključi sagumacija na Šolti, to su se i iskazani troškovi odnosili ne samo na g. 1880., nego na doba prije raspusta općinskoga zastupstva.

Bio bih haran *Dalmatovu* dopisniku, kada bi mi naveo, gdje sam ja ustvrdio da se čisti prihodi s baštinskih dobara nijesu unosili u općinske bilance. Ja sam na prosto dokazao neistinitost slijedeće *Dalmatove* izjave: *Falso è che nei preventivi*

Digitized by Google

— *sotto l' amministrazione Bajamonti — non fossero contemplate le rendite e le* **spese** *dei beni di Šolta e di Slatine*, jer se troškovi nijesu ni mrve uzimali u obzir, a prihodi samo toliko, koliko je čista ostajalo. Sada *Dalmata* izvrće, podmećuć da sam ja tvrdio, *che le rendite non venivano conteggiate.* Na taj se način može raspravljati u *vesela* društvu, ali u listu, koji se zove *politico, economico, letterario* . . . . trebalo bi pristaviti još jedan pridavnik.

Dalmata se opet vara u računu, kada od f. 5507:53 potrošenih g. 1880. za upravne troškove baštinskih dobara odbija iznos iste godine plaćenih poreza, ne ostavljajuć nego f. 1500 za potrepštine uprave. Cijeli iznos od for. 5507:53 potrošen je godine 1880. za upravu baštinskih dobara, i baš za posudje, za najam skladišta, za operacije pobiranja i dr., dočim je posebice, neodvisno od rečenoga rashoda, podmiren porez su f. 3006:76. Ako su pak računani troškovi cijele godine za sva baštinska dobra, to ne oduzimlje ništa u stvari, jer je sa svim odgovarajući trošak iznesen i god. 1895. za dotičnu usporedbu, koja je kazivala nižu pristojbu od f. 758:30 za g. 1895. prama 1880. U ostalom, zbog raznih troškova protežućih se na cijelu godinu, a u glavnom spadajućih na jematvu, ne bi se dao o sebi ni ustanoviti pravi trošak za jematvu.

Dalmatovi dopisnici u nekim prigodama ne znadu ni čitati. Ja sam crno na bijelu u IV. članku, pobijajuć jednu *Dalmatovu* neistinu, ove doslovne riječi napisao: nikada ga nijesu ni polovicu toga popili (župani vina), ni onda, kada se je, kano g. 1878. *primalo u konobu* 1888 barila, 3 sića i 16 bučica, a prodavalo 1717 barila i dva sića.“ *Dalmatov* dopisnik sada na to odgovara, da je jedan dio vina god. 1878 ostao kod težaka, koji su ga kasnije platili novcem i u to vino, koje težaci nijesu bili predali, ubraja ono 171 barilo razlike, ne videć pod očima čitljiva slova, gdje stoji jasno, da se je *u konobu primilo* 1888 barila itd., a od toga primljenoga vina (bez obzira na ono što je ostalo kod težaka) da se nije prodalo, da nije *iz konobe izašlo* nego 1717 barila itd.

Neki ljudi hoće da budu kano ulje povrh vode. Na temelju računa kaže im se, da općinsko kazalište nije zapalo više od for. 285.000. Oni, rekao bi Turčin, *haša*, uvrtjeli u glavu da nije. Ko će iz onakih lubanja toliki klin izbiti?

Digitized by Google

Ali puti, puti ; s njih kamenice probadaju ranjive pete. Izmedju toliko *caratteristici episodi*, što bi ih Dalmata znao na isti način navesti, ne spominje nego jedan jedini (epizodij !), jer je taj sam dostatan da smrvi sadanju općinsku upravu. Puti su tako uzdržavani, da *quando piove, bisogna stare ritirati per non infangarsi. Dalmata* bi zasluživao *patentu* za otkriće mjesta, u komu nema blata, kada kiši; naravno, ako na zemlji nadje takov sretni kraj. Što se tiče troška za pute, *Dalmata* je jedan put više zasvjedočio svoju računarsku..... *pegulu.* Nije istina da se sada za uzdržavanje putâ troši 10000 for. na godinu. Taj se trošak obično vrti okolo for. 3000 sa svim potrebama za orudje, sprave, te prah, slične potrebe i radnje za pute po selima, na što autonomaška uprava nije obično mislila. Godine 1895. na pr. potrošeno je za sve to for. 3212:88, a za g. 1897. predračunano je f. 3000. Sa još većim potankostima to je *Dalmatov* dopisnik mogao razabrati iz razjasnenja nadležnoga općinskoga prisjednika ob ovomu predmetu u zadnjoj sjednici općinskoga vijeća, koje je zapisnik štampan i za autonomaše. Pod autonomaškom je upravom samo nekoliko godina davano u zakup uzdržavanje puteva, i to ne za for. 800, nego za for. 942:72, ali se je isto uvijek uz taj iznos trošilo na stotine i stotine fiorina za isti naslov, koje zakupnik nije primao. A kada se je uklonio zakupnik, trošilo se je veće, nego li se danas razasiplje — *si spreca, senza che vi sia bisogno, tanto per creare lavoro e tenere occupata certa gente.* Godine 1875. autonomaška je uprava potrošila for. 3351:74, godine 1876. for. 3669:55. Hoćete li još? I to, bez da vam spominjem račune g. 1880., koji, što god vi rekli, kano zadnji autonomaške uprave, moraju biti najodlučniji za usporedbe sa narodnjačkim.

„*Dalmata*" napokon ne bi hotio imati obzira na troškove za provedenje vodovodnih cijevi po gradu, za dug plaćen talionici u Kladnu, tvrtki Dall' Ara, za eventualni dug prama Real-Credit-Banki i dr. kano da je autonomaška uprava dohranila novac za podmiru svega toga; ili kano da dotične pasivne računske stavke iz autonomaške dobe, predstavljaju sreću što je općini iz neba u krilo pala.

Kad sam na sreći, i „*Dalmatove*" *persone* imaju svoju utjehu i svoje uzdanje: one se nadaju, da će i njihov dan doći, da će se i one dočepati nožica, kojima se sada njima kroji. I za onda prikupljaju svoju moć i svoje razloge: *allora faremo dei paragoni eloquentissimi.*

Digitized by Google

I ja ću priložiti zavjetnu svijeću da se ispuni njihova vruća želja: ali kada upoznadu svoju zabludu, kada se stope s narodom u komu su utopljene, a iz koga su po svoj prilici i nikle: Kada budu Hrvati.

IX.

U sjednici 19. listopada 1879. splitsko je općinsko vijeće glasovalo predračun za godinu 1880. U odsutnosti načelnika dra. Ante Bajamonta predsjedao je stariji općinski prisjednik dr. Agostino Cindro. Bilo je nazočno na broj 19 vijećnika, koliko je baš trebalo za zakonitost zaključaka; 5 ih nije bilo u mjestu, 5 umrlih, 3 bolesna, 4 ne pristupiše bez opravdanja. Bio je prisutan i upravitelj c. k. kotarskoga poglavarstva J. Seifert.

Predračun je na lijet bio glasovan, s jedinom opaskom vijećnika Sava, da se ne glasuju pojedini naslovi, da li *venga votato il conto complessivamente.* Predsjednik se je tomu protivio, *affinchè non si possa levare elcuna eccezione in proposito.* Značajno je, da u autonomaškomu općinskomu vijeću nijesu bile razumljene ni ovake proste *talijanske* rasprave, nego ih je trebalo tumačiti hrvatski, da vijećnici znadu o čemu će odlučivati. Tek pošto bi **interpretato quanto sopra in slavo** *viene fatta al consiglio proposta in questo senso.*

U zapisniku se ne kaže da li je i predračun bio protumačen hrvatski, pak se tako ne zna jesu li ga i površno razumjeli oni, koji su ga prihvatili *ad unanimità.*

Svakako, činjenica je dobro poznata, da se u autonomaško doba nije dopuštalo prigovarati ni protivnicima, kamo li bi se ko bio usudio iz krila stranke ustati da pobija ili ispravlja djela i prijedloge, te su se uvijek pod nedirljivim plaštom autonomije javnosti prikazivali.

Je li samo poteklo s one strane... sve je moralo biti izvrsno, svak je morao biti zadovoljan, a sve je išlo kô po loju. S toga i ne dajem važnosti, je li, nije li bio razumljen predračun god. 1880.; bio je odobren i dosta.

Medju Hrvatima je nešto drukčije. Nama je regbi u krvi medjusobno natjecanje i... nadmudrivanje, što može biti lijepo i pohvalno, ali samo dok ne prevrši.

Evo me na stvar.

Dakle, kada je autonomaško općinsko zastupstvo dne 19. listopada 1879., zadnji put glasovalo predračun splitske općine,

Digitized by Google

nije predvidjeno nego f. 24164:02 redovitih općinskih prihoda izuzamši prireze.

Kada je sadanje općinsko zastupstvo u sjednici 12. rujna ove godine glasovalo predračun za god. 1897., iskazalo se je for. 102383 redovitih općinskih prihoda.

Tu je tajna, zašto narodnjaci nijesu podigli općinske namete.

Mjesto da dižu postotke općinskih prireza, oni su znali, dobrom upravom, početverostručiti općinske prihode neodvisne od poreza, i tako oblakšati već opterećenim poreznicima, na koje bi se inače bila svalila sva težina većih i novih općinskih potreba.

A ipak, ako bi se ikada dalo opravdati povišenje općinskih nameta, to bi bilo za ovo razdoblje narodnjačke uprave, kad no je trebalo i plaćati dugove, i uredjivati od autonomaša rasklimani financijski položaj, i pribavljati od njih izgubljeni kredit, i popravljati njihove loše radnje, i posvećivati osobitu brigu svemu onomu što su oni bili zapuštali (osobito red, čistoću, zdravstvo, konale, puteve), a uz to izvršivati tolike gradnje javne koristi i podmirivati bar podvostručene općinske potrepštine.

I sa svim tim, općinski su prirezi ostali po prilici u istim mjerama sve ovo vrijeme, što su narodnjaci na općini.

Za vanjske odlomke ima doista po koja razlika, za neke su postoci viši, za neke niži, a za neke jednaci.

Za odlomak Split, što je glavno, na izravne je uvijek 100%, a na neizravne od 100%, do 150%, kako se je kada moglo postići odobrenje.

Nasuprot, kako sam u III. članku dokazao, autonomaško je općinsko zastupstvo prireze na izravne sa svim iznova uvelo, a toli prireze na izravne, koli one na neizravne neprestano podizalo, tako da ih je do godine 1880. bilo približno dovelo na istu mjeru, na kojoj će i godine 1897., dakle sedamnaest godina kasnije, biti.

I najveće razlike u postocima za vanjske odlomke ne donose velikih promjena u iznosima, a prouzročene su neizbježivim većim troškovima za dotična sela, kano što su školski doprinosi, plaće poljarima, lugarima, porezi na općinska dobra, vještaci za zemljišnik, katastar i dr. Kada se pak usporede postoci naših vanjskih odlomaka sa onima, što moraju plaćati sela u drugim općinama naše kraljevine, proizlazi da je po

Digitized by Google

našim selima postotak općinskih prireza ispod poprečnoga osrednjeg postotka, što se u nas sada u opće plaća, dočim je mnogo gori razmjer bio u doba autonomaške uprave, kad no se je po drugim općinama puno manje plaćalo. Suviše, treba i to uzeti u obzir, da je još autonomaška uprava ostavila vanjske odlomke u veliku manjku, što se je odrazilo i na doba narodnjačkoga upravljanja, a da je autonomaška uprava i u zajedničke troškove načelno ubrojila razne izdatke, koji se u strogom smislu na sela ne odnose, a koje narodnjačka uprava tek postepeno i prama prigodama smije ispravljati.

Za odlomak Split može se navesti odveć povoljna okolnost u prilog narodnjačkoj upravi, što se možda ne bi dalo potvrditi ni za jedno drugo mjesto u Dalmaciji, — osobito za mjesto ovako napredno i opsjednuto zahtjevima svake vele, — da se u tako prelazno doba za dugih petnaest godina nijesu povisili općinski prirezi.

Ne samo što se nijesu povisili, već su za prireze na potrošarinu (s uvoznim odredbinama) mnogo godina bili snizivani od 150% do 100%.

A, kako sam na drugomu mjestu spomenuo, ni u poreznoj pristojbi nije bilo velike promjene; nekih je godina bila i niža, a tek zadnjih je ponešto poskočila, ali isto ni desetim dijelom razmjera kojim su poskočile općinske potrepštine.

Dok su se pod autonomaškom upravom mnogo godina utjeravali postoci od 200% na potrošarinu, otkada su narodnjaci na upravi bio je odobravan postotak od 100% za više godina, te 120%, 125% i napokon nekolike godine 150%. Kako se vidi, tu su autonomaši bili dobro odmakli.

I kada su se utjeravali niži postoci, pod narodnjačkom upravom, na potrošarinu, nijesu za to ipak bili povisivani postoci na izravne, kano što su to autonomaši činili.

Za istu godinu 1880. autonomaška je općinska uprava, u svojoj *inicijativi*, predložila, a općinsko je vijeće, u spomenutoj sjednici 19. listopada 1879., glasovalo za odlomak Split postotak od 100% na sve izravne poreze, u slučaju da ne bude odobren postotak od 150% na potrošarinu.

Zapisnik kaže, da je i taj zaključak bio prihvaćen *ad unanimità*.

Poslije sedamnaest a za osamnaestu godinu, hrvatsko je općinsko vijeće, — takodjer jednoglasno ali iza žive rasprave i

Digitized by Google

općenite i kod pojedinih naslova predračuna, — glasovalo za odlomak Split isti postotak od 100% na izravne poreze.

A to je uspjeh, po komu se može stalno ustvrditi: da će hrvatski smjer (budi mi dozvoljeno nazvati ga pravim imenom) u upravljanju splitskom općinom, — kada je u ovo dugo prelazno doba i za grad Split i za ekonomiju splitske općine znao održati općinske prireze na jednoj mjeri, — da će taj hrvatski smjer, — netom se ekonomijske prilike ustale a grad krene pravom stazom napredovanja, — dotjerati dotle, da se postotak prireza na izravne za odlomak Split počne i snizivati.

X.

Kako sam u V. članku dokazao, autonomaška je općinska uprava, odbivši sve aktive i neutjerane zaostatke, ostavila općinsku blagajnicu u dugu od četiri stotine hiljada fiorina, — u dugu većim dijelom neuredjenu i u pasiv onda neubrojenu.

Otkada je prestala autonomaška općinska uprava podmireno je toga staroga duga . . . . . f. 270000:—

od kojih kada se odbije što su platili vladini povjerenici g. 1880.-1881. i 1882. do . . . . „ 37000:—

proizlazi da je narodnjačka općinska uprava podmirila autonomaškoga duga . . . . . „ 233000:—

Tomu iznosu treba dodati pristojbu za koju su se smanjili aktivni zaostaci i općinske veresije pod vladinim povjerenicima . . f. 4500:—

suviše iznos u to doba nadošlih novih pasivnih zaostataka . . . . . „ 4115:—

ukupno . . . . . „ 8615:—

što svega daje . . . . . f. 241615:—

koje je narodnjačka općinska uprava do svršetka godine 1895. izbrojila za dug ostavljen od autonomaške uprave, ne računajuć tu tolike pristojbe isplaćenih dobitaka za taj isti dug.

Pošto sam od pasiva autonomaške uprave odbio godine 1880. ostavljene utjerive aktivne zaostatke i veresije, to i u prilog narodnjačke uprave treba dodati današnje aktivne zaostatke i veresije, koji prelaze . . . . . f. 108385:—

Digitized by Google

Po tomu plaćenih starih dugova do svršetka godine 1895. i danas opstojećih utjerivih općinskih veresija narodnjačka općinska uprava broji ukupno preko . . . . . f. 350000:—

A taj će iznos ponarasti isplatom nekih još nepodmirenih starih dugova tijekom godine 1896.

Splitska općina sada ima slijedeće dugove ovisne o narodnjačkomu upravljenju, dotično sklopljene ili učinjene za podmiru starih pasiva, ili za izvršenje radnja javne koristi:

a)	općinskoga zajma obveznicama god. 1889., odbivši već ispunjenu amortizaciju, danas imade	f 383500:—
b)	visećega pasiva prama Prvoj pučkoj dalmatinskoj banki u Splitu uslijed zajma za podmiru gradnje općinskoga kazališta, koji će pasiv svršetkom g. 1896. iznositi	„ 85365:—
c)	visećega pasiva prama istoj Prvoj pučkoj dalmatinskoj banki uslijed zajma za vrijednost neprodanih loža u općinskom kazalištu, koji će pasiv svršetkom godine 1896. iznositi .	„ 71939:—
č)	raznih zaostataka prama plinarskom poduzeću	„ 13400:—
ć)	duga prama biskupskom sjemeništu u Splitu za nabavu zemljišta uza sadanje groblje na Sustjepanu	„ 2000:—
d)	raznih omanjih visećih pasiva	„ 14996:—
	Ukupno	f. 571200:—

Tu nijesu računani još nepodmireni većim dijelom i neuredjeni stari pasivi autonomaške uprave, pošto ih je onda valjalo uvrstiti i u gornju pristojbu ustanovljenu u prilog narodnjačkoga upravljanja.

Prama ovomu dugu stoji gore iskazana svota podmirenih autonomaških pasiva i sada opstojećih općinskih utjerivih veresija su . . . . . „ 350000:—

tako da ne preostaje nego . . . . . „ 221200:—

blagajnički nepokrivena duga narodnjačke općinske uprave.

Ali taj je dug i ter kako pokriven radnjama javne koristi, koje su znatno umnožale redovite općinske prihode, i drugim sličnim izdacima. Ne ubrajam ovdje na desetke hiljada fiorina uloženih

Digitized by Google

za gradnje novih konala, za popločavanje puteva, za nove nasade i dr., što i ako ne predstavlja unosnu investiciju za općinsku blagajnicu predstavlja glavnice uložene za zdravlje, udobnost i zgodu gradjanstva.

Ovdje ću navesti samo one izdatke, uslijed kojih su bili poviseni redoviti općinski prihodi, ili koji su doprinijeli da se opstojeći dohoci ne smanje, ili napokon one, koji su povećali općinsku imovinu.

Godine 1883 potrošeno je za nove radnje na općinskomu vodovodu prko fi rina . . . f. 6000

Godine 1884.:

a) potrošeno je u istu svrhu . . .	f.	8102	
b) nabavljeno je sprava za vatrogasni zavod	„	1670	
		„	9772

Godine 1885.:

a) nove radnje na općinskomu vodovodu, i to za radnje na vrelu da se osigura pritjecanje vode, te za nabavu cijevi (ovo još od autonomaške uprave, što nije bilo uvršteno u isplaćene dugove za iznos od f. 12000)	f.	16671	
b) nabava sprava za vatrogasni zavod	„	2061	
c) gradnja javnoga zahoda . . .	„	3026	
		„	21758

Godine 1886.:

a) obrok za nabavu Paparelova bedema	f.	2000	
b) nabava sprava za vatrogasni zavod	„	1591	
c) gradnja javnoga zahoda . . .	„	800	
č) nove radnje na općinskomu vodovodu (vrelo)	„	4814	
		„	9205

Godine 1887.:

a) nabava vatrogasnih sprava . . .	f	626	
b) nove radnje na opć. vodovodu .	„	3496	
c) obrok nabave Paparelova bedema	„	1000	
		„	5122

Godine 1888.:

a) nabava i postavljanje novih gradskih dobnika	„	1535	

Digitized by Google

b) obrok nabave Paparelova bedema	f.	1000
c) nove radnje na općinskomu vodovodu	„	2569
	f.	5104

Godine 1889.:

a) zasnovanje općinske mehaničke radionice za vodovod, nabavu orudja i dr.	f.	2000
b) obrok nabave Paparelova bedema	„	1000
c) nabava i postavljenje novih gradskih dobnika	„	740
č) gradnja općinske klaonice . . .	„	9527
ć) gradnja općinske ribarnice . . .	„	10022
d) nove radnje na opć. vodovodu .	„	5482
dj) prisagradjenje općinskoga doma .	„	4804
	„	33575

Godine 1890.:

a) nove radnje na česmi Franje Jozipa I.	f.	1408
b) obrok nabave Paparelova bedema	„	1000
c) gradnja općinske klaonice . . .	„	34514
č) gradnja općinske ribarnice . . .	„	11721
ć) prisagradjenje i namještenje općinskoga doma	„	17689
	„	66332

Godine 1891.:

a) nove radnje na općinskomu vodovodu	f.	6637
b) obrok nabave Paparelova bedema	„	1000
c) gradnja općinske klaonice . . .	„	7300
	„	14947

Godine 1892.:

a) obrok nabave Paparelova bedema	f.	686
b) gradnja općinske klaonice . . .	„	603
c) nove radnje na općinskom vodovodu	„	9287
č) prisagradjenje i namještenje općinskoga doma	„	6486
ć) povećanje grobišta	„	388
	„	17450

Godine 1893.:

a) nove radnje na općinskomu vodovodu	f.	4833
b) nabava sprava za pošasti . . .	„	1500
c) gradnja strehače na pazaru . .	„	2031
č) gradnja općinske klaonice . . .	„	4470
	„	12834

Digitized by Google

Godine 1894.:

a) nove radnje na općinskomu vodovodu	f.	1933	
b) nabava zemljišta	„	962	
c) novi kameni stolovi u općinskoj ribarnici	„	820	
č) gradnja općinske klaonice . . .	„	5152	
			f. 8867

Godine 1895.:

a) nabava zemljišta	f.	591	
b) nove radnje na općinskomu vodovodu	„	6242	
c) gradnja kuhinje za vojnike . .	„	360	
			„ 7193
Kada se napokon ubroji vrijednost uza grobište na Sustjepanu nabavljena zemljišta, koje je u dugovima uračunano su	f.	2000	
kada se prem čedno uvrste investicije god. 1896. su	„	4841	
			„ 6841

proizlazi da je u same imovne investicije uloženo f. 225000:—
dakle . . . . . f. 3800:—
više nego li je pod narodnjačkom upravom učinjeno duga, preko potrepštine za isplaćene pasive autonomaške uprave.

Ali tu nije ipak uzeto u obzir, koliko je umnožana općinska imovina zagajivanjem, nabavom zemljišta i poboljšica za općinske šume; nije uzeto u obzir podignuće vrijednosti općinskih baština iznova obradjenih i općinskih zemljišta razdijeljenih seljacima, u koju su se svrhu lijepi novci potrošili; nijesu uzeta u obzir provedenja (na račun općine) novih ogranaka plinskih cjevina i postavljenje novih plinskih svjetiljaka; nije uzeta u obzir nabava bolesničkih oprema za pošasti; nijesu uzete u obzir sprave za polijevanje grada; nijesu uzete u obzir nabave orudja za općinske radnje; nijesu nzeti u obzir toliki drugi neobični u javne svrhe odredjeni troškovi, kano što bi bio doprinos od f. 20000 za prisagradjenje zvonika naše stolne crkve, doprinos za ustanovljenje mirovinske zaklade općinskim činovnicima i t. d. i t. d. i t. d.

Na smije se zaboraviti ni velike troškove izdržane prigodom raznih visokih posjeta, kojima je naš grad bio počašćen, a iza kojih se je o Splitu na daleko širio glas, kadar da zadovoljstvom ispuni svako patriotično srce.

Digitized by Google

Što je najvažnije, sagradilo se je *i općinsko kazalište*, ta živa potreba za naš grad i za naš narod, a cijeli doista obilati trošak, nije ni za jedan novčić uvršten u gore navedene investicije ostvarene zajmom, tako da se može reći: *općinsko je kazalište u Splitu sagradila narodnjačka uprava samim prištednjama od redovitih općinskih troškova.* A niko ne će poreći, da općinsko kazalište predstavlja doista neku vrijednost, ta same neprodane lože, — *koje će se, kad li, tad li, prodati, a koje i danas daju lijepi dohodak unajmljivanjem*, — vrijede preko 60.000 for.

Narodnjačka dakle općinska uprava nije učinila ni novčića duga za redovite općinske potrepštine; platila je i još plaća stotine hiljada fiorina od autonomaša ostavljenih pasiva; znatno je povećala općinsku imovinu početverostrujuć redovite općinske prihode, a dovela je opć. ekonomiju na upravnu stazu, kojom će se preturiti svi stari dugovi, podmirujuć dobrim investicijama i sve nove potrebe.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

L. RAUTTER
Tel. K-21-2-64
Digitized by Google

Digitized by Google